

6. Frumvarp

til laga um stofnun og slit hjúskapar.

(Lagt fyrir Alþingi 1919).

I. k a p.

Um festar.

1. gr.

Nú slitna festar enda sje öðru hjónaefna aðallega um að kenna, og skal það þá bæta hinu tjón út af ráðstöfunum, er gerðar hafa verið vegna væntanlegs hjúskapar og sennilegar þykja verið hafa.

2. gr.

Nú verður unnusta vanfær af völdum unnusta sins og festar slitna siðar af ástæðum, sem aðallega má kenna honum, og skal hann þá gjalda henni hæfilegar bætur fyrir ráðspjöllin.

3. gr.

Nú mátti eigi hjónaefni gifta án samþykkis foreldra eða lögráðamanns samkvæmt 7. og 8. gr., og verður það þá eigi skaðabótaskyldt samkvæmt 1. gr. nema það hafi haft samþykki þeirra til festanna.

Karlmanni verður eigi gert að greiða skaðabætur samkvæmt 2. gr. nema hann hafi verið 21 árs, er konan varð vanfær.

4. gr.

Mál samkvæmt 1. og 2. gr. skal höfða innan árs frá festaslitum.

5. gr.

Loforð um bætur fyrir óordin festaslit eru ógild.

II. k a p.

Um skilyrði fyrir hjónavígslu.

6. gr.

Bannað er að vigja yngri karlmann en 21 árs og yngri kvenmann en 18 ára, nema leyfi stjórnarráðs komi til.

7. gr.

Nú er annað hjónaefna yngra en 21 árs, og má þá eigi vigja það án samþykkis foreldra, nema það hafi verið gift áður.

Nú er annað foreldra látið eða svift foreldraráðum, geðveikt eða hálf-

viti, eða miklir erfiðleikar á að ná til þess, og nægir þá samþykki hins. Nú er högum beggja foreldra háttáð svo sem hjer greinir, og nægir þá samþykki lögráðamanns.

8. gr.

Nú er maður sviftur lögræði, og má þá eigi vígja hann án samþykkis lögráðamanns.

9. gr.

Nú synjar foreldri eða lögráðamaður samþykkis til hjúskapar, og getur þá stjórnarráðið leyft vigsluna, nema gild ástæða sje til neitunar, enda leiti stjórnarráðið áður umsagnar hjónaefnis og foreldris (lögráðamanns).

10. gr.

Nú er maður geðveikur eða hálfviti, og má þá eigi vígja þann mann. Þó getur stjórnarráðið leyft að vígja manninn, enda beri maðurinn skyn á mikilvægi hjúskapar og ólíklegt að dómi læknadeildar Háskólans að veikin (vitskorturinn) gangi að erfðum.

11. gr.

Nú er annað hjónaefna haldið sótt næmum kynsjúkdómi, flogaveiki (epilepsi) eða holdsveiki, og má þá eigi vígja það, nema því að eins að hinu sje kunnugt um sjúkdóminn, enda hafi læknir lýst sjúkdómshættunni fyrir háðum.

12. gr.

Bannað er að vígja skyldmenni í beinan legg og systkin.

13. gr.

Bannað er að vígja mann og afkvæmi bróður eða systur, nema leyfi stjórnarráðs komi til.

14. gr.

Bannað er að vígja mann og foreldri eða afkvæmi þess, er hann áður átti.

15. gr.

Bannað er að vígja mann, sem giftur er fyrir.

16. gr.

Nú hefir kona verið manni gefin, og má þá eigi vígja hana á næstu 10 mánuðum eftir slit fyrri hjúskapar, nema óþunguð sje af völdum bónda sins eða 10 mánuðir sjeu liðnir frá samvistaslitum.

17. gr.

Nú hefir annað hjónaefna verið gift og helmingafjelag með hjónunum

þá er hjúskap þeirra sleit, og má þá eigi vígja það, nema skiftaráðandi hafi tekið búið til skifta eða einkaskiftum sje lokið. Þó getur stjórnarráðið leyst undan þessu skilyrði, standi sjerstaklega á.

III. ka p.

Um lýsingu.

18. gr.

Hjónavigsla má eigi fara fram, nema lýst sje áður með hjónaefnunum. Bæði hjónaefnin skulu beiðast lýsingar hjá vígslumanni þar er brúður á heima. Nú er brúður eigi heimilisföst hjer á landi, og skal þá beiðast lýsingar hjá vígslumanni þar er brúðgumi á heima. Nú er hvorugt hjónaefna heimilisfast hjer á landi, og má þá beiðast lýsingar þar, er annaðhvort dvelur.

19. gr.

Lýsing má eigi fara fram nema því að eins, að hjónaefni hafi áður fengið vígslumanni eftirfarandi skilríki.

1) Fæðingarvottorð hvors um sig eða, fáist það eigi, þá aðra jafngilda sönnun fyrir aldri og nafni eða þá undanþágu stjórnarráðs.

2) Undanþágu stjórnarráðs, sje annaðhvort hjónaefna yngra en áskilið er í 6. gr.

3) Samþykki foreldra eða lögráðamanns, sje annaðhvort eigi einrátt um hjúskap sinn samkvæmt 7. eða 8. gr.

4) Heilbrigðisvottorð læknis eða undanþágu stjórnarráðs, sje ástæða til að ætla annaðhvort hjónaefna geðveikt eða hálfvita.

5) Drengskaparvottorð beggja hjónaefna um að hvorugt bagi meinbugir eftir 11. gr.

6) Drengskaparvottorð beggja hjónaefna um að meinbugir samkvæmt 12., 13. og 14. gr. sje eigi á ráðahagnum, eða þá undanþágu samkvæmt 13. gr.

7) Drengskaparvottorð beggja hjónaefna um að hvorugt hafi verið áður gift eða hafi annað eða bæði verið gift áður, þá lögmæta sönnun fyrir dauða hins, fyrir ógildingu hjúskapar eða hjúskaparslitum.

Nú játar vígslumaður eigi lögmæti slíkra sannana, og getur þá hvort hjónaefna um sig heimtað brjeflegan úrskurð hjeradsdómara um ágreininginn. Nú er hjónabandi slitið með dómi, sem verður áfrýjað, og skal þá sýna vígslumanni dómsútskrift og vottorð yfirdóms um að dóminum hafi eigi verið þangað skotið, enda sje 12 vikur frá dómsuppsögn, eða þá brjef aðila og stjórnarráðs fyrir því, að dóminum verði eigi áfrýjað. Nú er hjónabandi slitið með leyfisbrjefi og skal þá sýna leyfisbrjefið.

8) Gögn fyrir því, ef á þarf að halda, að 16. gr. meini brúður eigi vígslu.

9) Vottorð skiftaráðanda um að skiftaskilyrðum 17. gr. sje fullnægt, eða þá undanþágu stjórnarráðs.

10) Drengskaparvottorð tveggja áreiðanlegra og fullráðra manna um rjettmæti yfirlýsinga hjónaefna um 6. og 7. atriði greinar þessarar og um að

þeir sju nákunnugir aðilum. Sömu menn mega vera svaramenn beggja. Stjórnarráðið getur leyft vigslu án svaramanna, standi sjerstaklega á, og kemur þá undanþágu þess í stað vottorðs svaramanna.

20. gr.

Nú hafa hjónaefni fullnægt skildögum næstu greinar á undan, og fer þá lýsing fram sem fyrst.

Geta skal nafna hjónaefna, stöðu þeirra, heimila og fæðingardaga, þá er lýst er með þeim.

21. gr.

Lýsing fer fram með auglýsingu á almannafæri, bæði þar, er brúður og brúðgumi á heima. Nú er annað hjónaefna heimilislaust, og fer þá lýsing fram þar, er það dvelur. Auglýsing skal uppi vera 3 vikur,

Standi prestur fyrir lýsingu, skal festa auglýsingu á kirkju. Standi valdsmaður fyrir lýsingu, fer í kaupstöðum um birtingu auglýsingar, sem þar er venja um auglýsingar þær, er almenning varða. En í sveitum lætur sýslumaður hreppstjóra festa auglýsinguna á þingstað hrepps þess, er brúður og brúðgumi er til heimilis eða dvalar.

Nú á annað hjónaefna heima erlendis, og fer þá um lýsingu þar eftir nánari fyrirskipun stjórnarráðsins.

22. gr.

Meinbugum skal lýsa fyrir vigslumanni þeim, sem lýst hefir til hjúskapar.

23. gr.

Nú er lýsingarfrestur liðinn og engum beinbugum lýst, og fær vigslumaður (prestur) þá hjónaefnum vottorð um lýsinguna og um að engum meinbugum hafi verið lýst.

24. gr.

Undanþágu frá hjúskaparlýsingu má fá með konunglegu leyfisbrjefi. Nú er annað hjónaefna hættulega veikt og þarf þá eigi undanþágu. Ríkissjóði ber 15 króna gjald fyrir hjónavigsluleyfi.

25. gr.

Vigslumanni bera 2 krónur fyrir lýsingu og 1 króna fyrir lýsingarvottorð. Þó kemur eigi gjald fyrir þá aðstoð og þau vottorð, sem vigslumaður lætur öðrum vigslumanni í tje. Landssjóður leggur til töflur undir lýsingar.

Hreppstjóra ber 1 króna fyrir uppfestingu auglýsingar og ferðakostnaður að auki eftir lögum um aukatekjur hreppstjóra, þurfi hann að takast ferð á hendur í því skyni.

IV. kap.

Um hjónavígslu.

26. gr.

Hjónaband er lögmætt, hvort heldur stofnað er fyrir presti eða verald-egum vígslumanni.

27. gr.

Kirkjuleg vígsla er heimil.

1. innan þjóðkirkjunnar, heyri annað hjónaefna henni til,
2. innan annars löggilts trúfjelags hjer á landi, heyri annað hjónaefna trúfjelinu til.

Stjórnarráðið getur veitt erlendum evangelísk-lúterskum mönnum sama rjett til kirkjulegrar vígslu, sem innlendir trúbræður þeirra njóta.

28. gr.

Prestar þjóðkirkjunnar annast kirkjulega vígslu innan kirkju sinnar. Silkt hið sama gildir um löggilta presta eða forstöðumenn annara hjerlendra trúfjelaga.

Þjóðkirkjuprestur er því að eins skyldur að vígja hjónaefni, að bæði heyri til þjóðkirkjunnar, enda sje annað sóknarbarn hans.

Nú þykist prestur eigi mega vígja hjónaefni vegna trúarskoðana sinna, og úrskurðar þá biskup, hvort prestur skuli vígja þau.

29. gr.

Borgaraleg vígsla er öllum rjettkræf, jafnt þeim, sem eiga heimting á kirkjulegri vígslu sem öðrum.

30. gr.

Borgaralega vígslu annast vígslumenn. Sýslumenn og bæjarfógetar eru fyrst um sinn vígslumenn. Þeim er heimilt að nota fulltrúa sína í sinn stað og á sína ábyrgð.

Stjórnarráðið löggildir, eftir því sem þörf rennur til, nægilega marga vígslumenn í hverju hjeraði eftir tillögum sýslunefndar (bæjarstjórnar) og meðmælum hjeraðsdómara. Þeir bera sjálfir ábyrgð gerða sinna. Starfið er skyldu- starf. Þó eru prestar undanþegnir. Vígslumanni er skylt að hafa á hendi starfið 6 ár samfleytt, nema forföll banni, en er síðan laus um jafnlangan tíma.

Vígslumanni er skylt að vígja jafnt utanhjeraðsmann sem innanhjeraðs.

31. gr.

Vígsla má eigi fara fram fyr en eftir lögmæta lýsingu, nema svo standi á, sem greinir í 24. gr., enda heimti vígslumaður vottorð um lýsingu samkvæmt 23. gr., nema hann hafi, sjálfur lýst með hjónaefnunum. Nú er vígslumanni kunnugt um einhverja meinbugi, og má hann þá eigi vígja hjónaefni, þó að lýst hafi verið með þeim.

Nú eru liðnar meira en 12 vikur frá því er lýsingarfrestur var á enda (1. og 2. málsgr. 21. gr.), og má þá eigi vigja hjónaefnin nema lýst sje með þeim aftur.

Nú hefir stjórnarráðið mælt svo fyrir, að lýsing skuli og fara fram erlendis (3. málsgr. 21. gr.), og kveður það þá jafnframt á um það, innan hvers tíma vigja skuli hjónaefnin.

32. gr.

Nú er vigsla heimil án lýsingar, og gætir þá vigslumaður sá, er gefur hjónaefni saman, einn allra vigsluskilyrða samkvæmt 19. gr.

33. gr.

Borgaraleg vigsla fer fram í skrifstofu vigslumanns, nema vigslumaður og hjónaefni sjeu á annað sátt eða annað eða bæði hættulega sjúk. Þó getur stjórnarráðið gert aðra skipun á þessu, þyki sýslunefnd (bæjarstjórn) annar staður hentugri, eða einn vigslustaður eigi nægja.

Kirkjuleg vigsla í þjóðkirkjunni fer fram í sóknarkirkju, nema hjóna-vigslubrjef sje fengið eða annaðhvort hjónaefna sje hættulega sjúkt.

Nú þarf vigslumaður að fara til vigslu lengra en 1 kílómetra á landi og hversu stutt á sjó sem er, og á hann þá heimtingu á ferðakostnaði og dagkaupi eftir því, sem lög eða önnur gild ákvæði mæla fyrir um.

34. gr.

Tveir skulu vera vottar við hjónavigslu.

Vigslumaður spyr brúðhjónin hvort fyrir sig, hvort þau vilji eigast, og lýsir þau hjón, er þau hafa játað því, hvort í sínu lagi.

Stjórnarráðið setur nánari reglur bæði um borgaralega vigslu og kirkjulega, og leggur sektir við vangæslu þeirra reglna.

35. gr.

Nú hefir löggiltur vigslumaður eigi gefið hjónaefni saman, og er sú athöfn þá ógild. Slikt hið sama gildir, ef brúðhjón hafa eigi játað undir að eigast samkvæmt næstu grein á undan.

Aftur á móti ógildir það eigi vigslu, þó að eigi hafi verið gætt annara vigslureglna eða lýsingarreglna.

36. gr.

Nú er hjónavigslu lokið, og skal þá vigslumaður þegar í stað geta vigslunnar í þar til gerðri embættisbók sinni. Nú hefir annar en prestur brúð-ar staðið fyrir vigslu, og skal hann þá senda presti brúðar innan viku útskrift úr vigslubók sinni, en prestur brúðar getur vigslunnar í ministerialbókinni.

37. gr.

Nú mæla lög svo fyrir, að annað hjóna skuli tryggja hinu framfærslu-styrk eftir sinn dag, en skilríki brestur fyrir því að lögmaeltrar tryggingar sje

aflað fyrir vigslu, og skal þá vigslumaður tafarlaust skýra stjórnarráðinu frá þeim bresti.

38. gr.

Fyrir borgaralega vigslu og útskrift úr vigslubók skal gjalda 8 krónur og rennur það gjald í landssjóð.

Um borgun fyrir kirkjulega vigslu fer að lögum. Þó ber sóknarpresti brúðar að eins borgun fyrir þær hjónavígslur, er hann framkvæmir eða lætur framkvæma.

Sama gjald skal greiða fyrir útskrift úr hjónaskrá, sem lögmælt er fyrir útskrift úr kirkjubók.

Landssjóður leggur til vigslubækur og bækur undir hjónaskrár.

39. gr.

Nú vigir löggildur prestur (forstöðumaður) annars trúfjlags en þjóðkirkjunnar hjónaefni, og gilda þá reglur þess fjlags um atriði þau, er ræðir um í 33. gr., í 2. mgr. 34. gr. og í 38. gr., svo og reglur 3. mgr. 28. gr. að svo miklu leyti sem þeim verður við komið.

V. kap.

Um ógilding hjónabands.

40. gr.

Nú riður hjónaband í bága við fyrirmæli 12., 14. eða 15. gr., og skal þá ógilda það með dómi.

Nú er annað hjóna eða bæði gift fyrir, og skal þá eigi ógilda hjónabandið ef fyrri hjónabandi er slitið, áður en mál er höfðað.

Mál til ógildingar hjónabandi skal höfða af hendi ákærvalds. Þó er málshöfðun og heimil öðru hvoru hjóna og fyrri maka, hafi annað eða bæði verið gift fyrir.

41. gr.

Nú var annað hjóna geðveikt eða hálfviti, þá er vigsla fór fram, og hafði eigi aflað undanþágu samkvæmt 2. mgr. 10. gr., og getur það þá heimt að hjónaband sitt ógilt með dómi. Þó verður mál eigi höfðað, sje 6 mánuðir liðnir frá því að geðveikin batnaði.

Nú var maka eigi kunnugt um geðveiki eða vitskort hins þá er vigsla fór fram, og getur hann þá einnig heimt að hjónabandið ógilt, nema liðnir sjeu 6 mánuðir frá því að hann komst að raun um þetta eða hinu batnaði. Þó verður, hvernig sem á stendur, að höfða mál innan 3 ára frá vigslu.

42. gr.

Maki getur krafist ógildingar hjónabands síns:

1, hafi hann verið viti sínu fjær þegar vigslan fór fram eða að öðru leyti svo ástatt um hann, að hann mátti þá eigi heita gjörgengur að lögum.

2, hafi hann af vangá látið vigja sig öðrum en þeim, er hann hafði bundist hjúskaparorði, eða hafi hann verið vigður án þess að hann ællaðist til þess.

3, hafi maki hans, þá er vigsla fór fram, án hans vitundar verið haldinn sótt næmum kynsjúkdómi, alltiðum flogaveikisköstum, holdsveiki eða óbæt-anlegu ógengi til hjónabands.

4, hafi maki hans komið honum til að eiga sig, með því visvitandi að villa heimildir á sjer, eða með því að leyna atvikum úr lífi sínu, er mundu hafa fælt hann frá því að eiga hinn.

5, hafi hann verið neyddur til vigslunnar.

Mál til ógildingar hjónabandi verður eigi höfðað eftir að 6 mánuðir eru liðnir frá því að ástand það var úti, er lýst er í 1. lið, frá því að sókn-gengur maki komst að raun um ógildingarástæðu samkvæmt 2.—4. lið, eða frá því að nauðung samkvæmt 5. lið ljetti. Og hvernig sem á stendur, verður ógildingarmál eigi höfðað eftir að liðin eru 3 ár frá hjónavigslu. Nú er mál höfðað til ógildingar hjónabandi út af kynsjúkdómi, en það sannast að sækj-andi hefir eigi sýkst af maka sínum og að sjúkdómurinn er eigi framar sótt-næmur, og verður hjónabandið þá eigi ógilt. Slikt hið sama gildir um aðra ógildingargæfa sjúkdóma, sjeu þeir læknaðir.

43. gr.

Um lögfylgjur hjónabandsógildingar fer sem um lögfylgjur hjónaskiln-áðar, nema á annan veg sje ummælt í lögum þessum.

44. gr.

Nú er sameignarbúi skift vegna hjónabandsógildingar, og tekur þá hvort hjóna um sig af óskiftu svo mikið, sem það lagði í búið frá hjúskaparbyrjun til hjúskaparslita og hvort heldur um gjöf, arf eða um flutning úr sjereign til sameignar var að ræða. Nú hrekkur sameignin eigi til rjettra skila, og lækkar þá hlutur beggja hlutfallslega. Nú hefir annað hjóna gefið hinu eitthvað til sjereignar, og er þá sú gjöf afturtæk.

45. gr.

Nú er hjónaband ógilt samkvæmt 40. gr., enda hafi annað hjóna verið óvitandi um ógildingarástæður, þá er vigsla fór fram, en hitt eigi, og getur þá fyrnefnt heimtað hæfilegar bætur af hinu. Bæturnar ber að miða við kjör beggja.

Slikt hið sama gildir, ef hjónaband er ógilt samkvæmt fyrri málsgr. 41. gr. eða samkvæmt 42. gr., hafi stefndum verið kunn ógildingarástæðan.

Bæturnar má ákveða hvort heldur í eitt skifti fyrir öll, eða á tiltekn-um gjalddögum, enda sje þeirra krafist í ógildingarmálinu.

46. gr.

Nú er hjónaband ógilt, og ber þá hvorugu hjóna upp þaðan að fram-færa hitt.

47. gr.

Nú er hjónaband ógilt af ástæðu, sem konunni var kunnugt um, þá er vígsla fór fram, og getur þá maðurinn krafist þess, að af henni verði dæmdur rjettur til að kenna sig við nafn hans.

48. gr.

Nú deyr annað hjóna áður en hjónaband er ógilt samkvæmt 40. gr., og getur þá hitt eða erfingjar hins látna krafist þess að fyriræmum 44. gr. sje beitt. Auk þess getur maki krafist bóta samkvæmt 45. gr.

Rjettur þessi ber sóknengum samkvæmt 41. og 42. gr. því að eins, að maki hafi látist, áður en ógildingardómur gekk, enda sje sóknarfrestur eigi liðinn.

Nú deyr sóknengur maki samkvæmt 41. eða 42. eftir að ógildingarmál er höfðað, eða hafi svo verið ástatt um hann, sem segir í fyrri málsg. 41. gr. eða í 1. lið 42. gr. þangað til hann ljest, og getur þá hver erfingja hans krafist þess, að fyriræmum 44. gr. sje beitt.

Kröfur samkvæmt 1., 2. eða 3. málsgrein skal gjöra innan 6 mánaða frá láti maka.

Nú deyr tvíkvæningur áður en hjónaband er ógilt, og ber þá rjettur til bóta, eftirlauna eða annars verðmætis, sem eftirlifandi maka er ætlaður að lögum, fyrri maka hins látna, nema atvik liggi svo til að annað sje bert.

49. gr.

Nú er ákvæðum 1. eða 2. mgr. næstu greinar á undan beitt samkvæmt kröfu þess hjóna, er eftir lifir, og fellur þá niður lögæmtur erfðarjettur þess eftir hið látna.

VI. kap.

Um skilnað að borði og sæng.

50. gr.

Nú eru hjón sammála um að slíta samvistir, um framfærslu hvors annars og barna og um það, hversu fara skuli um ráð fyrir börnunum (45., 55. og 56. gr.), og getur þá sýslumaður eða bæjarfógeti veitt þeim leyfi til skilnaðar að borði og sæng. Leyfið má þó eigi veita fyr en leitað hefir verið um sættir með hjónunum samkvæmt 52. gr.

51. gr.

Nú sýnir annað hjóna af sjer mikla vanrækslu um greiðslu meðlags með hinu eða framfærsluskyldum börnum, eða brýtur mjög í bága við skyldur sínar gagnvart þeim, eða er mjög hneigt til drykkjuskapar eða annara lasta, og getur þá hitt krafist skilnaðar að borði og sæng, enda skylt að veita skilnaðinn nema sjerstaklega standi á.

Nú má ætla að ósamlyndi milli hjóna sje orðið svo magnað, að eigi megi una frekari samvistum, og skal þá og veita skilnað, nema ósamlyndið sje aðallega að kenna leyfisbeiðanda.

Stjórnarráðið veitir skilnaðarleyfi samkvæmt grein þessari, enda sanni skilnaðarbeiðandi, að sátta hafi verið leitað samkvæmt 52. gr. og að yfirvald hafi reynt að koma á samkomulagi með hjónunum um atriði þau, er 54.—56. gr. ræða um.

52. gr.

Sáttanefnd leitar um sættir með hjónum, sem skilja vilja að borði og sæng, ef bæði fara fram á það, eða hvort heyrir til sinu trúfjelagi. Ella skal prestur leita um sættir með þeim eða löggiltur forstöðumaður trúfjeldags.

Skyllt er hjónum að sækja sjálf sáttafund, dvelji þau hjer á landi og eigi hvorugt 30 kílómetrum lengra til fundarstaðar. Nú er leið lengri, og skat þá reyna sáttt með hvoru i sinu lagi. Nú er annað hjóna erlendis, og þarf þá eigi að reyna sáttt með því.

Nú sækir maki eigi löglega boðaðan sáttafund, og gerir sýslumaður hans eða bæjarfógeti honum þá 5—20 kr. sekt til sveitarsjóðs, ef sáttaumleitunarmaður krefst ábyrgðar á hendur honum.

53. gr.

Nú skilja hjón að borði og sæng og fellur þá sameign þeirra niður, enda skulu búskifti þá fara fram, og fer um þau svo sem lög standa til.

Nú hafa hjón skilið samkvæmt 1. málsgr. 51. gr., enda sje búíð litið, og getur þá leyfisbeiðandi krafist þess, að fá innanstokksmuni, vinnuáhöld og aðra lausafjármuni, jafnvel þó að verð þeirra fari fram úr lögmaeltum búshluta hans, en þó því að eins að ætla verði, að hann megi eigi án þeirra vera til heimilishalds.

54. gr.

Það skal ákveðið i skilnaðarleyfinu, hvort og að hve miklu leyti annað hjóna skuli framfæra hitt, meðan skilnaðurinn stendur. Framfærslueyri skal miða annars vegar við það, hvað ætla megi að framfærsluþegi geti aflað sjer sjálfur og hins vegar við það, hvað ætla megi hitt hjóna aflögufært um.

Nú verður að gefa öðru hjóna aðalsök á skilnaðinum, og verður því þá eigi ætlaður framfærslustyrkur af hinu, nema sjerstaklega standi á.

55. gr.

Kveða skal og á um það i skilnaðarleyfinu, hvort hjónanna skuli ráða fyrir sameiginlegum börnum þeirra, eða hversu börnunum skuli skifta milli þeirra, verði öðruhvoru eigi falin öll börnin. Nú eru foreldrar á eitt sáttt um þetta, og fer þá um börnin eftir því, nema hagsmunir barnanna heimti annað. Beri foreldrunum aftur á móti á milli, skal það ráð upp taka, sem ætla má að börnunum sje fyrir bestu. Nú er það sýnt, að annað foreldra átti aðallega sök á skilnaðinum, og skal þá fá hinu forráð barnanna, enda sje það eigi ólíklegra til að uppala börnin vel. Forráð hvers barns skulu vera óskift hjá sama foreldri.

Leita ska! álits næsta venslamanns, þar sem því verður við komið, áður en ákvörðun er tekin um forráð barna.

56. gr.

Kveða skal á um það í skilnaðarleyfinu, hversu skifta skuli framfærslu barna með foreldrunum. Þó má geyma úrskurð um það síðari ákvörðun yfirvalda.

Skiftin skal gera eftir öllum kjörum foreldra. Nú leggur annað foreldra eigi jafnmikið til framfærslu barnanna þeirra, sem því ber framfærsluskylda til gagnvart hinu, og má þá gera því að greiða hinu foreldrinu, ef það krefst þess, það sem ávanta þykir rjett meðlag af þess hendi með börnunum.

57. gr.

Nú breytast kjör foreldris eða þörf barna verður meiri, og má þá yfirvald breyta ákvörðun um framfærslu af hendi annars foreldris með hinu eða með börnunum. Þó má, ef sjerstaklega stendur á, einskorða meðlag foreldris með hinu og verður því þá eigi breytt síðar.

Breyta má einnig ákvörðun um forráð barna (55. gr.), ef annað foreldri fer fram á það, enda standi öðru visi á nú en þá, og líklegt að breytingin verði börnunum til bóta.

58. gr.

Nú hafa hjón, vegna væntanlegs skilnaðar að borði og sæng, komið sjer saman um skiftingu eigna sinna, um framfærslu annars á hinu eða um framfærslu á börnunum, og getur þá það foreldri, er þykir hallað á sig, stefnt hinu fyrir dóm og dómurinn hrundið samningnum, enda sje mál höfðað innan 6 mánaða frá borð og sængurskilnaði.

Nú hafa foreldrar gert samning um breytingu á framfærslu barna sinna, og getur þá yfirvaldið breytt þeim samningi, ef hagur foreldranna hefir breyst, eða ef samningurinn er óhagstæður börnunum.

59. gr.

Nú er meðlag samkvæmt 54. gr. eða 56. gr. eigi greitt í tækan tíma, og getur þá meðlagsþegi heimtað meðlagið eftir sömu reglum og gilda um meðlagsheimtu óskilfenginnar móður með óskilgetnu barni, að svo miklu leyti sem þær eiga við.

Ákvæði 54. og 56. gr. breyta í engu skyldu framfærslumanns samkvæmt fátækralögunum gagnvart sveitarfjelagi til að framfæra börn eða maka.

60. gr.

Nú takast aftur samvistir með hjónum skildum að borði og sæng, og falla þá allar lögfylgjur skilnaðarins þá þegar niður.

VII. kap.

Um lögskilnað.

61. gr.

Nú hafa hjón verið skilin að borði og sæng i eitt ár og eigi tekið saman aftur, enda sjeu þau á eitt sátt um lögskilnað og skipun þeirra mál-efna, er ræðir um í 54., 55. og 56. gr., og geta hjónin þá krafist skilnaðar. Hafi hjónin verið skilin að borði og sæng i 2 ár, getur hvort þeirra um sig krafist skilnaðar.

Stjórnarráðið veitir skilnað samkvæmt grein þessari, enda fylgi skilnaðarbeiðninni sönnun um að sátt hafi verið reynd af nýju samkvæmt 52. gr.

Ákveða má með konunglegri tilskipun, að sýslumenn og bæjarfógetar veiti lögskilnaðarleyfi, er hjón eru sammála um skilnaðarkjör.

62. gr.

Nú hafa hjón lifað hvort i sínu lagi i 3 ár án leyfis, til skilnaðar að borði og sæng, og getur þá hvort hjónanna um sig krafist skilnaðar. Þó getur sá, er ber verður að því að hafa aðallega valdið samvistaslitum, eigi vænst skilnaðar, nema sjerstaklega standi á.

63. gr.

Nú hefir annað hjóna, án samþykkis hins og lögmætra orsaka, lifað viðskila hitt i 2 ár, enda hafi sambúð eigi tekist með þeim aftur, og getur þá það hjóna, sem eigi verður aðallega kent um samvistaslitin, heimtað skilnað.

64. gr.

Nú hefir annað hjóna horfið, enda 3 ár liðin frá því að spurst hefir til þess, og getur þá hitt krafist skilnaðar.

65. gr.

Nú hefir annað hjóna gift gegn fyrirmælum 15. gr., og getur þá hitt krafist skilnaðar. Skilnaðar skal krefjast innan 6 mánaða frá því er skilnaðar-krefjanda varð kunnugt um stofnun nýja hjónabandsins.

66. gr.

Nú hefir annað hjóna orðið bert að hór eða saurlifnaðarverknaði, er jafna má til hórs, og getur þá hitt krafist skilnaðar, nema það hafi lagt samþykki á verknaðinn, eða sjálfviljugt stutt að framgangi hans.

Kröfu skal gera innan 6 mánaða frá því að krefjanda varð kunnugt um verknaðinn og þó eigi síðar en innan 3 ára frá því að verknaðurinn var framinn.

67. gr.

Nú veit eða ætlar annað hjóna sig haldið sótt næmum kynsjúkdómi og hefir þó holdlegar samfarir við hitt þann veg að afsýking geti af hlotist, og

getur þá það hjóna, er lagt var í hættu, krafist skilnaðar, nema það hafi þekt sýkingarhættuna og jafnframt verið sjálfviljugt til samfaranna.

Kröfu skal gera innan 6 mánaða frá því að maki vissi sig lagðan í hættu. Nú hefir afsýking eigi hlotist af samförunum, enda sjúkdómurinn orðinn ósótt næmur, og fellur þá skilnaðarkrafa niður.

68. gr.

Nú hefir annað hjóna sókst eftir lífi hins eða orðið uppvist að misþyrmingu á því eða börnunum, og getur þá hitt krafist skilnaðar, enda hafi það eigi lagt samþykki á verknaðinn eða sjálfviljugt stutt að framgangi hans.

Kröfu skal gera áður en 6 mánuðir eru liðnir frá því að krefjanda varð kunnugt um verknaðinn, og þó eigi síðar en innan 3 ára frá framkvæmd hans.

69. gr.

Nú er annað hjóna dæmt til fangavistar í 2 ár eða lengur, og getur þá hitt krafist skilnaðar, nema það hafi lagt samþykki sitt á brotið eða sjálfviljugt stutt að því.

Kröfu skal gera innan 6 mánaða frá því að krefjanda varð kunnugt um dóminn, og eigi síðar en innan 3 ára frá dómsuppsögn.

70. gr.

Nú hefir annað hjóna verið haldið megnri geðveiki 3 ár eða lengur, enda bati ólíklegur, og getur þá hitt krafist skilnaðar.

71. gr.

Lögskilnaðar samkvæmt 62.—70. gr. má leita hvort heldur í stjórnarráðinu eða fyrir dómi. Nú er skilnaðar leitað í stjórnarráðinu, og skal þá fylgja skilnaðarbeiðninni sönnun þess, að sátt hafi verið reynd á ný með hjónunum svo sem segir í 52. gr. og þess, að yfirvald hafi reynt að koma á samkomulagi með þeim um atriði þau, sem 75. og 76. gr. ræða um.

Nú er stjóruarráðið beðið um skilnað, en því þykja málavextir eigi nægilega skýrir, og getur það þá heimtað, að skilnaðarbeiðandi sanni með rjettarskýrslu þau atvik, er það telur máli skifta. Nú fæst slik rjettarskýrsla annaðhvort eigi eða hún þykir eigi skera úr, og fæst þá eigi skilnaður í stjórnarráðinu. En í því falli getur hvort hjónanna um sig leitað dómstólanna, þó að lögmæltur málshöfðunarfrestur sje þá liðinn.

72. gr.

Nú skilja hjón, og fellur þá niður lögmælt sameign með þeim, enda fer um skifti fjelagsbúsins, svo sem lög standa til.

73. gr.

Nú krefst annað hjóna skilnaðar af því að hitt hefir misboðið því freklega, og getur það þá einnig krafist bóta. Bæturnar skal meta eftir fjárhag og öðrum kjörum beggja, og má kveða svo á, að þær skuli greiða hvort heldur allar í einu eða á tilteknum gjalddögum.

Sje skilnaðar krafist fyrir dómi, skal jafnframt krefjast bótanna. En sje skilnaðar krafist i stjórnarráðinu, skal höfða bótamálið áður en lögmæltur málshöfðunarfrestur tii dómskilnaðar er úti.

74. gr.

Nú hafa hjón skilið og verður annað þá eigi skyldað til að framfæra hitt, nema alveg sjerstaklega standi á, og aldrei verður því hjóna, sem skilnaðurinn er aðallega að kenna, gert að þiggja styrk af hendi hins. Það fer eftir ákvæðum 54. gr., hve mikið öðru hjóna verður gert að leggja til framfærslu hins.

Framfærsluskylda fellur niður, giftist framfæringur á ný.

75. gr.

Nú skilja hjón, og skal þá i skilnaðarbrjefinu eða dómnum kveða á um það, hversu fara skal um forræði fyrir börnunum. Sjeu foreldrin sam-mála, skal ákvörðun ger eftir því, nema i bága komi við þörf eða hag barnanna. Sjeu foreldrin eigi á eitt sátt, skal ákvörðun ger eftir því, sem best þykir henta börnunum. Nú verður að kenna öðru hjóna aðallega um skilnaðinn, en bæði þykja jafnhæf til að ráða börnunum, og skal þá að jafnaði fá hinu foreldrinu forræði barnanna. Forræði barna skal vera óskift hjá öðruhvöru foreldrinu.

Áður en hjer um rædd ákvörðun er ger, skal leita umsagnar nánustu venslamanna barnanna.

76. gr.

Kveða skal á um það i skilnaðarbrjefi eða dómi, hversu skifta skuli framfærslu barna með foreldrunum. Þó má geyma úrskurð um það síðari ákvörðun yfirvalds.

Skftinguna skal gera eftir öllum kjörum foreldra. Nú leggur annað foreldra eigi jafnmikið til heimaframsærðra barna, sem því ber framfærsluskylda til, og má þá gera því að greiða hinu það, sem á vantar hlutfallslega rjett meðlag með börnunum.

77. g.

Nú breytast kjör foreldra eða þörf barna verður meiri, og má þá stjórnarráðið, krefjist annað foreldra þess, breyta ákvörðun um framfærslu foreldris á hinu eða börnunum. Þó má, ef sjerstaklega stendur á, einskorða meðlag annars foreldris með hinu, og verður því þá eigi breytt.

Breyta má einnig ákvörðun um forráð barna, ef annað foreldra fer fram á það, enda standi öðruvisi á nú en þá, og líklegt að breytingin verði börnunum til bóta. Breytingin ber undir sama stjórnvald, sem gerði upprunalegu ákvörðunina.

78. gr.

Nú hafa hjón, vegna væntanlegs lögskilnaðar, komið sjer saman um skiftingu eigna sinna, um bætur samkvæmt 73. gr. eða um framfærslu annars á hinu eða á börnunum, og getur þá það hjónanna, er þykir hallað á sig,

stefnt hinu fyrir dóm og dómarrinn eftir atvikum hrundið samningnum, enda sje mál höfðað innan 6 mánaða frá skilnaði.

Nú hafa hjón gert samning um framfærslu barna sinna, og getur þá einnig stjórnarráðið breytt þeim samningi, ef hagar foreldranna hefir breyst, eða ef ætla má að breyting verði börnunum til bóta.

79. gr.

Nú er meðlag samkvæmt 74. gr. og 76. gr. eigi greitt í tækan tíma, og getur þá meðlagsþegi heimtað meðlagið eftir sömu reglum og gilda um meðlagsheimtu óskilfenginna mæðra með óskilgetnum börnum, að svo miklu leyti sem þær reglur eiga við.

Ákvæði 74. og 76. gr. breyta í engu lögmæltri skyldu foreldris til að framfæra barn sitt, nje rjetti sveitarfjclags gagnvart framfærslumanni, út af lögmætri framfærsluskyldu hans á maka.

80. gr.

Nú er skilnaður gerður með hjónum að kröfu bónda af ástæðum, sem kenna verður aðallega húsfreyju, og getur bóndi þá krafist dóms fyrir því, að hún megi ekki kenna sig til hans.

VIII. kap.

Um rjettarfar í hjúskaparmálum o. fl.

81. gr.

Hjúskaparmál eru hjer nefnd þau mál, sem höfðuð eru til ógildingar hjónabandi, eða til hjónaskilnaðar, eða til sönnunar því að hjónaband sje gilt eða ógilt.

82. gr.

Sá einn getur, að sleptri heimild 40. gr., höfðuð hjúskaparmál, sem telur sig vera eða eigi vera annað hjóna eða, sem krefst ógildingar hjónabands eða hjónaskilnaðar.

83. gr.

Nú höfðuð annar maður en annaðhvort hjóna mál til ógildingar því hjónabandi, og verður þá að stefna báðum hjónunum. Málið má höfðuð þar sem lögsækja má annað hjóna samkvæmt 87. gr.

84. gr.

Nú þykist stjórnarráðið þurfa að gæta almanna hagsmuna í hjúskaparmáli, og getur það þá látið málið til sín taka, hvort heldur í hjeraði eða æðri dómi, svo og stefnt máli fyrir æðra dóm, þó að það hafi eigi komið við málið í óæðri dómi.

Nú er hjúskaparmál þannig vaxið, að komið virðist geta við almanna hagsmuni, og ber dómara þá að skýra stjórnarráðinu frá málavöxtum.

85. gr.

Hjón eru sjálfgildir aðilar í hjúskaparmálum, hvort heldur til sóknar eða varnar, nema swift sjeu lögræði vegna geðveiki eða vitskorts.

Nú er annað hjóna eða bæði swift lögræði vegna geðveiki eða vitskorts, og kemur þá lögráðamaður í stað lögræðissvifts, enda hafi hann samþykki yfirfjárráðamanns til sóknar máls.

86. gr.

Hjúskaparmál má höfða hjer í landi, ef stefndur á hjer heima þá er mál er höfðað eða eigi bæði hjónin þá íslenskan fæðingjarjett, eða hafi síðasti sameiginlegur fæðingjarjettur beggja verið íslenskur, enda eigi þau nú eigi bæði fæðingjarjett í öðru landi og sama.

Hjúskaparmál má og höfða hjer á landi, hafi síðasta heimilisfang beggja hjóna verið hjer og hafi stefndur annaðhvort yfirgefið sækjanda án lögmætra ástæðna, eða skift um heimilisfang eftir að ógildingar- eða skilnaðarástæða varð til.

Gera má aðra skipun á hjernefndum reglum, ef svo um semst við annað ríki.

87. gr.

Mál skal höfða í þeirri þinghá, sem stefndur á heima.

Nú hefir stefndur farið af landi brott eða ókunnugt er um dvalarstað hans, og skal þá mál höfða í þeirri þinghá, sem hjónin áttu bæði síðast heima í eða þar sem sækjandi á heima.

Nú á mál eigi undir tiltekið varnarþing lögum samkvæmt, og ákveður þá stjórnarráðið, hvar mál skuli höfða.

88. gr.

Nú er mál höfðað að tilhlutun stjórnarráðs samkvæmt 40. gr., og fer þá um rekstur þess sem um sákamál, hvort sem refsingar er krafist eða eigi.

Stjórnarráðið getur látið fresta málssókn til ógildingar hjónabandi samkvæmt 15. gr., sjerstaklega ef ætla má að fyrra hjónabandi verði bráðlega slitið.

Um hjúskaparmál, sem sótt eru af hendi einstaklings, fer sem um venjuleg einkamál í hjeræði að svo miklu leyti sem eigi er öðruvísi um mælt í lögum þessum.

89. gr.

Hjeræðsdómari leitar um sættir með hjónum í hjúskaparmálum. Þó getur sáttaumleitun af hendi prests beggja eða annars komið í stað sáttaumleitunar fyrir dómi, ef um hjónaskilnaðarsök er að ræða, og báðir aðilar eru á eitt sáttir um að leita prests. Nú hefir prestur eigi reynt sáttt áður en málið kemur fyrir dóm, og skal þá fresta málinu ef aðilar krefjast, svo að sáttt megi reyna fyrir presti.

Nú leitar dómari eigi um sættir samkvæmt fyrri málsgrein, og skal hann þá samt reyna að ná samkomulagi hjóna um atriði þau, sem ræðir um í 74.—76. gr., áður en mál er domtekið.

90. gr.

Nú þykir dómara ástæða til að skipa öðrum aðila eða báðum málsvara, og skal þá greiða málsvaralaun af almannaþje, að svo miklu leyti sem þau verða eigi lögð á sækjanda.

91. gr.

Dómari getur kvatt sækjanda í dóm, án tilefnis af hendi stefnds, til að skýra málavexti og vinna eið að skýrslu sinni. Nú kemur sækjandi eigi í dóm og er þó óhindraður eða færast án gildra ástæðna undan að bera um málavexti eða vinna eið, og skal þá frávisa málinu.

Dómari getur og kvatt stefndan í dóm, eigi hann heima eða dvelji hann innan dómshjæraðs eða í nágrennahjæraði, og þó eigi fjær en fjærst gæfi verið innan hjæraðs, til þess að bera um málavexti eða vinna eið að skýrslu sinni. Nú kemur stefndur eigi í dóm og er þó óhindraður eða færast, án gildra ástæðna, undan að bera eða vinna eið, og metur þá dómari samkvæmt 92. gr., hvað upp úr því skuli leggja.

92. gr.

Nú játar stefndur atriði, sem máli skiftir, og kemur játningin þá að eins til álita sem sönnunargagn.

Slikt hið sama gildir um útivist stefnds, þögn og óákveðnar yfirlýsingar.

93. gr.

Hvor aðili í sinu lagi getur gert nýjar dómkröfur og flutt fram nýjar málsástæður og nýjar neitanir, þangað til mál er domtekið, enda þarf eigi að leita sátta af nýju vegna nýrra dómkrafa.

Nú hefir hjúskaparmál verið dæmt að efni til, og má þá eigi nota þær ástæður, er hreyft hefir verið eða hreyfa hefði mátt í því máli, til mála-tilbúnings af nýju.

94. gr.

Aðilaeiður er eigi heimill í hjúskaparmáli nema svo standi á, sem lýst er í 91. gr.

95. gr.

Nú þarf í hjúskaparmáli að sanna geðveiki annars hjóna, og skal þá leita brjeflegrar yfirlýsingar sjerfróðs embættislæknis eða annars löggilts læknis, sje eigi kostur sjerfræðings.

96. gr.

Hjúskaparmál skulu sótt og varin og vitni spurð fyrir lokuðum dýrum, nema báðir aðilar sjeu á eitt sáttir um annað.

Eigi má heldur, án leyfis beggja aðila, birta almenningi á nokkurn

hátt annað af því, er gerst hefir í slíkum málum, en dóminn. Brot gegn ákvæði þessu sætir 100–1000 króna sekt til landssjóðs.

97. gr.

Nú hefir öðrum aðila eða báðum verið skipaður málsvari, og skal þá einnig kveðja hann til að hlýða á dómsuppsögn, enda nægir að kveðja málsvara einan til, sje aðili staddur utanlands eða sje ókunnugt um dvaldarstað hans, eða sje aðili sviftur lögræði vegna geðveiki.

98. gr.

Áfrýja skal hjeradsdómi í hjúskaparmáli til landsyfirdóms innan 12 vikna frá dómsuppsögn. Yfirdómur leggur fullnaðardóm á málið.

Uppreisn verður eigi veitt nema til gagnáfrýjunar dómi í aðalmáli, sem áfrýjað er innan lögmæltis áfrýjunarfrests.

Hvorugur málsaðila má ganga í nýtt hjónaband innan loka áfrýjunarfrests, nema því að eins að gagnaðili og stjórnarráð hafi brjeflega fallið frá áfrýjun.

99. gr.

Hjúskaparmál verður eigi höfðað eftir dauða annars hjóna.

Nú deyr annað hjóna áður en dómur gengur í hjúskaparmáli, og fellur þá málið niður.

100. gr.

Nú er svo ákveðið í lögum þessum að mál skuli höfða innan lögmæltis tíma, og skal þá telja mál höfðað, er dómstefna er tekin hjá hjeradsdómara eða utanrjetarstefna er birt stefndum innan lögmæltis tíma.

Nú er máli vísað frá dómi eða það felt niður án kröfu sækjanda, og getur sækjandi þá höfðað mál af nýju innan 6 vikna, þó að lögmæltur málshöfðunarfrestur sje þá úti.

101. gr.

Nú er beiðst hjónaskilnaðarbrjefs eða mál höfðað til ógildingar hjónabandi eða til hjónaskilnaðar, og getur þá stjórnarráðið, ef ástæður þykja renna til og húsfreyja krefst, boðið bónda að raska eigi fjelagsbúinu, þangað til kveðið er á um skilnaðinn.

Nú sinnir bóndi eigi boði stjórnarráðs, og getur konan þá þegar krafist fjárskilnaðar samkvæmt 29. gr. laga 12. janúar 1900, nr. 3.

Og enn getur stjórnarráðið, ef sjerstaklega stendur á og húsfreyja krefst, leyft henni að slíta um stund samvistir við bónda sinn, og jafnframt gert bónda að greiða meðlag með konu hans og þeim börnum, sem hjá henni eru og honum ber að framfæra. Fer þá um meðlagið eftir því sem segir í 54. og 56. gr.

IX. kap.

Venjuleg ákvæði og bráðabirgða.

102. gr.

Lög þessi raska eigi sjerreglum þeim, er gilda um hjónavígslu fyrir fulltrúa annars ríkis hjer á landi, nje heldur á 3. og 4. kap. þeirra við hjónavígslu fyrir löglegum fulltrúa landsins i öðru ríki, en um það atrið skal skipað fyrir með konunglegri tilskipun.

103. gr.

Lögin öðlast gildi 1. janúar 1920.

104. gr.

Nú vill lögskilinn maður eða kona giftast aftur, og skal þá meta vígslugengi hans eða hennar eftir lögum þessum.

Nú hefir kona skilið við bónda sinn og fengið leyfi til að giftast af nýju, áður en lög þessi ganga i gildi, og skal henni þá vera heimil vígsla, þótt eigi sjeu liðnir frestir þeir, er áskildir eru i 16. gr.

105. gr.

Nú hafa hjónaefni látið lýsa með sjer fyrir gildistöku laga þessara eða fengið undanþágu frá lýsingu, og skal hjónaefnunum þá heimil vígsla á næstu 3 mánuðum frá lýsingar- eða undanþágudegi, enda sje vígsluskilyrða 19. gr. gætt, áður en vígsla fer fram.

106. gr.

Nú hafa hjón verið vigð áður en lög þessi gengu i gildi, og verður það hjónaband þá eigi ógilt, nema ógilding varði bæði að þágildum og þessum lögum.

Nú er slíkt hjónaband ógilt, og skulu lögfylgjur hjónabandsins þá metnar eftir þessum lögum.

107. gr.

Nú hafa hjón skilið að borði og sæng áður en lög þessi gengu i gildi, og skal þeim þá heimill hjónaskilnaður samkvæmt 61. gr. laga þessara.

108. gr.

Nú hefir verið höfðað mál til ógildingar hjónabandi eða til hjónaskilnaðar, áður en lög þessi gengu i gildi, eða beiðst leyfis til hjónaskilnaðar eða til skilnaðar að borði og sæng, og skal þá fara um skilnaðinn að öllu leyti eftir þágildum lögum.

109. gr.

Nú hefir verið beiðst skilnaðar að borði og sæng eða til hjónaskilnað-

ar eftir gildistöku laga þessara eða dómstefnt hefir verið til hjónaskilnaðar, og fer þá um skilnað eftir lögnum, enda þó að skilnaðarástæða sje eldri.

110. gr.

Eftirfarandi ákvæði falla úr gildi frá og með gildistöku laga þessara: Hjónabandsartikular 2. júní 1587 (16. kap. III. bókar Dönsku laga, að svo miklu leyti sem fylgt hefir verið), 2. gr. XIII. kap. VI. bókar D. I., konungsbrjef 14. júní 1740 (tilskipun 5. marts 1734), tilsk. 29. maí og tilsk. 18. desbr. 1750, konungsbr. 28. marts 1776, tilsk. 1. desbr. 1797 (dómsmálastjórnarbrjef 15. júní 1799), 1. gr. I. kafla tilsk. 23. maí 1800, konungsúrskurður 28. janúar 1818, sbr. kansellibrjef 10. febrúar s. á. (tilsk. 18. október 1811), opið brjef 10. febrúar 1818, 1. liður konungsbr. 7. desember 1827 (tilsk. 30. apríl 1824: 1.—2. gr., nr. 1, nr. 3—9 og nr. 11. 3. gr., 4.—12. gr. og 14.—19. gr.), 164. gr. almennra hegningarlaga 25. júní 1869, lög 22. september 1899, nr. 19, lög 26. október 1917, nr. 30 (1.—9. gr. laga 19. febrúar 1886, nr. 4, nr. 2. 3. gr. og 13. gr. tilsk. 30. apríl 1824) lög 26. október 1917 nr. 31. (nr. 10, 3. gr. tilsk. 30. apríl 1824 og 62. gr. laga 10. nóvember 1905, nr. 44).

Og enn eru ógild frá sama degi öll önnur ákvæði, er koma í bága við lög þessi.

A h u g a s e m d i r v i ð l a g a f r u m v a r p þ e t t a .

Alþingi 1917 samþykkti lög um hjónavígslu og jafnframt svofelda þingsályktun:

»Alþingi ályktar að skora á landsstjórnina að undirbúa og leggja fyrir Alþingi, svo fljótt, sem unt er, frumvarp til laga um endurbætur á gildandi löggjöf um stofnun og slit hjúskapar og afstöðu foreldra til barna«.

Flutningsmaður tillögunnar til þessarar þingsályktunar, Einar prófessor Arnórsson, tók það fram, að ekki væri til þess ætlað, að viðkomandi ráðherra eða stjórnardeild gæti annast undirbúning væntanlegra frumvarpa um þetta efni, heldur mundi hann leita sjer annarar aðstoðar. Dóms- og kirkjumálaráðherra ljét það í ljósi við umræðurnar í málinu að hann mundi leita aðstoðar háskólans um þetta.

18. janúar 1918 reit dóms- og kirkjumáldeildin lagadeild háskólans og beiddist álits hennar og tillagna um þessi efni. Er þar tekið fram, að þess sje vænst, að hliðsjón sje höfð á nefndarálit, útkomnu 1913 frá nefnd þeirri, sem skipuð var í Danmörku með konungsúrskurði 25. júlí 1910, og 19. júní 1912, og á nýrri löggjöf í þeim efnum á Norðurlöndum. Enn var það tekið fram, að gert væri ráð fyrir, að frumvarp eða frumvörp um þessi efni yrði lögð fyrir næsta reglulegt Alþingi (1919). Var búist við því að Lárus H. Bjarnason prófessor, er þessar fræðigreininir kennir við háskólann, mundi hafa aðalstarfið við samning væntanlegra lagafrumvarpa um þessi efni, enda hefir Lárus H. Bjarnason pró-

fessor haft á hendi aðalstarfið að þessu leyti, en hinir lagakennararnir þó verið í verki með, líkt og átti sjer stað um lögræðisfrumvarpið á sínum tíma. Að öðru leyti er vísað um undirbúning þessa frumvarps til fylgiskjalsins.

Frumvarpið er að mestu leyti þýðing á umgetnu frumvarpi dönsku nefndarinnar (Udkast til Lov om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning). með nokkrum afbrigðum, sem um er getið í athugasemdum í fylgiskjalinu.

Ráðuneytið hefir fallist á efni frumvarpsins í öðrum greinum en þeim, er hjer eru nefndar á eftir:

24. gr.

Sú breyting er gjörð á þessari grein, að í stað þess, að eftir frumvarpinu á að eins að leyfa undanþágu frá lýsingu, er sjerstaklega stendur á, þykir rjett, að halda gildandi ákvæði laga nr. 19, 22. septbr. 1899 um þetta efni. Þess hefir ekki orðið vart, að hinn greiði aðgangur, sem nú er að því að fá hjónavígslubrjef, hafi vakið neina óánægju manna á milli.

33. gr., 2. málsg.

Ef greiður aðgangur er veittur til þess að fá hjónavígslubrjef, sem einnig heimilar hjónavígslu í heimahúsum, virðist óþörf sjerstök undanþága frá kirkjuvígslu.

Að öðru leyti er um frumvarp þetta vísað til athugasemdanna í fylgiskjalinu.

Fylgiskjal.

Frumvarp til laga

um

stofnun og slit hjúskapar

með

athugasemdum.

8. ágúst 1917 afgreiddi Alþingi til stjórnarráðsins eftirfarandi þingsályktun:
»Alþingi ályktar að skora á landsstjórnina að undirbúa og leggja fyrir Alþingi, svo fljótt sem unt er, frumvarp til laga um endurbætur á gildandi löggjöf um stofnun og slit hjúskapar og afstöðu foreldra til barna«.

Landsstjórnin sendi lagadeild Háskólans tillöguna með brjefi, dagsettu 18. janúar 1918, og mæltist til að fá álit og tillögur deildarinnar um efni tillögunnar. Brjefinu lýkur svo: »Er þess vænst, að hliðsjón sje höfð af nefndaráliti útkomnu

1913, frá nefnd þeirri, sem skipuð var í Danmörku með konungsúrskurðum 25. júlí 1910 og 19. júní 1912. Gert er ráð fyrir að frumvarp eða frumvörp um þessi efni verði lögð fyrir næsta reglulegt Alþingi.

Af því að verkefnið er mikið en tíminn stuttur, ef til vill ekki nema tæpt ár, fanu deildarforseti dóms- og kirkjumálaráðherra að máli þegar eftir móttöku brjefsins. Lýsti ráðherra því meðal annars yfir, að hann ætlaðist til að kennari sá, er efni þessi heyrar undir, hefði aðalstarfið á hendi, en hinir laga-kennararnir væru þó í verki með, líkt og átt hefði sjer stað um lögræðisfrumvarpið, enda fálu deildarkennararnir mjer, kennaranum í svokölluðum 1. borgara-rjetti að húa til frumvörp um hvorttveggja efnið.

Það var ráðið, fyrst með ráðherra og deildarforseta og síðar innan deildar, að hjúskaparfrumvarpið skyldi sitja í fyrirrúmi fyrir frumvarpi um afstöðu foreldra og barna.

Deildarkennararnir yfirfóru síðan í sameiningu dagana 1.—8. febrúar »Udkast til Lov om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning med tilhørende Bemærkninger« frá nefnd þeirri, sem vitnað er til í ráðherrabrjefinu. En jafnframt dönsku nefndinni og í samvinnu með henni hafði norsk og sænsk nefnd unnið bæði að nýrri lagasetningu um hjúskap og um afstöðu foreldra og barna. Hafði sænska stjórnin þegar í nóvember 1909 hafist handa til samvinnu með Norðurlandastjórnunum um þessi efni og þær aftur, hver í sinu lagi, sett undirbúningsnefndir hjá sjer, er aftur unnu saman að málunum. Hver nefnd sendi síðan sinni stjórn frumvörp til laga um viðfangsefnin. Hjer eru þó enn aðeins kunnar tillögur nefndanna um hjúskaparmálið og eru þau frumvörp að aðaldráttum öllum hvert öðru lík. Nokkuð af frumvörpum norsku og sænsku nefndanna eru orðin að lögum þar í landi, þar á meðal hjúskaparfrumvarpið í Svíaríki, sbr. »Lag 12. nov. 1915 om äktenskaps ingående och upplösning«. Lögin eru lítið breytt frá sænska nefndarfrumvarpinu. Í Danmörku var hjúskaparfrumvarpið ekki orðið að lögum í árslok 1917.

Deildarkennararnir gerðu á fyrnefndum fundum í sameiningu bráðabirgðarathugasemdir um eigi allfá afbrigði frá frumvarpi dönsku nefndarinnar. En að því búnu, eða 9. febrúar, tók undirritaður deildarkennari við málinu til frumvarpsgerðar og hafði lokið við það 4. apríl. Gekk frumvarpið síðan milli deildarkennaranna hinna og kom frá þeim athugasemda- og breytingalaust 19. sama mánaðar. 20. júlí, er jeg hafði lokið við athugasemdirnar og átti þær og frumvarpið aðeins ósent til vjelritunar, bærust mjer þó eigi allfáar orðabreytingar frá prófessor Einari Arnórssyni, og hefi jeg tekið flestar þeirra til greina.

Frumvarpið er að mestu leyti þýðing á frumvarpi dönsku nefndarinnar. Helstu afbrigða frá því og nýmæla frá því, sem nú eru lög í landi hjer um efni frumvarpsins, verður getið í athugasemdunum, jafnóðum og fyrir koma.

Reykjavík 10. ágúst 1918.

Lárus H. Bjarnason.

Frumvarp til laga um stofnun og slit hjúskapar.

Frumvarpið er óbreytt prentað hjer að framan, að undanteknum 24. gr. og 33. gr. 2. málsgr., sem eru orðaðar þannig i hinu upprunalega frumvarpi:

24. gr.

Nú stendur sjerstaklega á, og getur stjórnarráðið þá þegið undan lýsingu, Nú er annað hjónaefna hættulega veikt, og þarf þá eigi undanþágu. Landsjóði ber 15 króna gjald fyrir undanþágu, nema fátæklingur eigi i hlut, þá fæst hún kauplaust.

33. gr. 2. málsgr.

Kirkjuleg vigsla i þjóðkirkjunni fer fram i sóknarkirkju, nema undanþága komi til, eða annaðhvort hjónanna sje hættulega sjúkt. Nú er sá fátækur, er undanþágu fær, og er undanþágan þá látin úti kauplaust, en ella fyrir 15 krónur. Gjaldið rennur i landsjóð.

Ástæður og athugasemdir.

I. kap.

Um festar

er nýmæli hjer á landi. Svokölluð trúlofun, sem hjer er kölluð festar, þótt fornt orð sje og fyrrum haft i nokkuð annari merkingu, er ein út af fyrir sig eigi rjettgæf að vorum lögum, hvorki til hjónabands nje til nokkurra viðurlaga, hvorki bóndaefni nje konuefni. Aftur á móti á kona, sem trúlofast hefir manni, hann gert vanfæra og síðan skilið við, að nokkrum frekari skilyrðum fylltum, jafnvel heimtingu á hjónabandi samkvæmt danskri tilskipun frá 5. marts 1734, sem lög-gilt er hjer með konungsbrjefi 14. Júní 1740, en engin kona hefir notað sjer þann rjett svo langt sem prentaða dómasafnið nær. Vitanlega getur eigi komið til mála nú á tímum, að neyða hvort heldur konu eða karl i hjónaband, því er tilskipun frá 1734 talin i 110. gr. meðal þeirra ákveða, er ógilda beri.

Hinsvegar er tæplega haldandi i það skipulag, að brigð hjúskaparloforðs geti aldrei að lögum dregið neinn dilk eftir sig, þótt ástæðulaus hafi verið af hendi brigðanda, og jafnvel skaðgæf brigðþola, enda er nú svo um mælt i nýjum lögum flestra menningarþjóða, meðal annara i nýnefndum sænskum lögum, að brigðþoli geti heimtað skaðabætur af brigðanda að fylltum fleiri eða færri lög-mæltum skilyrðum. Í Noregi voru þó eigi lög mæltar lögfylgjur festarbrigða i árslok 1915, enda vantar i N.frv. ákvæði samsvarandi þeim, sem hjer eru i 1.—5. gr. Auk þess heimila nokkur erlend lög aðiljum endurheimtu afhentra gjafa, sum, hvort sem festar slitna vegna dauða annars eða i lifanda lífi beggja. Endurheimta gjafa er heimil eftir sænskum lögum (2. gr. I. kap.) — lögin hjer eftir skammstófuð S. I. í danska frumvarpinu, sem hjer eftir skammstafast D. fr., þótti óþarfi

að ákveða nokkuð um gjafir, þar eð endurheimta stærri gjafa mundi vera heimil án sjerákvæðis að lögum þar í landi, og viðfeldnara að láta tilfinningar aðila og tísku, þar sem henni væri til að dreifa, ráða því, hversu fara skyldi um smærri gjafir. Með því að ástæður D. fr. þykja eiga við hjer á landi, þá er endurheimtu gjafa látið ógetið.

Um 1. gr.

Af því að þess eru mörg dæmi, í löndum þar sem festaslit valda skaðabótum, að festar hafa verið bundnar og síðan slitnar til þess að komast yfir fje hins, þá er eigi ætlast til að festaslit valdi bótum hjer á landi fremur en samkvæmt S. l. og D. fr., nema því að eius, að hvorttveggja fari saman, að annar aðili hafi gert einhverjar ráðstafanir vegna hins fyrirhugaða hjónabands, er nú valda honum tjóni af því að vigsla ferst fyrir, og að hinn eigi aðallega sök á festaslitunum. Megi eigi líta svo á, að hvorumtveggja skilyrðunum sje fullnægt, þá leiðir það af algengum sönnunarreglum, að stefndur verður sýknaður.

Um 2. gr.

Það verður eigi álitid að barnsfararkostnaður og barnsmeðlag sje nægar bætur handa kvennmanni, sem legst með unnusta sínum, af því að hún býst við, að þan giftist. Því er henni ætlaðar sjerstakar bætur fyrir ráðspjöll, ef unnusti hennar brigðar við hana heitorði án gildra ástæðna. Bætur eftir 1. gr. eru skaðabætur en bætur eftir 2. gr. nánast, eða að minsta kosti meðfram, nokkurs konar »sára«bætur. Því getur staðid svo á, að maður verði dæmdur til bóta eftir báðum greinum í einu.

Um 3. gr.

Það verður að reisa skorður við því, að ófjárráðir geti óbeinlinis samið á sig fjárskyldur upp á eigin spýtur. Þegar af þeirri ástæðu þykir rjett að binda skaðabótaskyldu ófjárráðs festarmanns eða festarkonu (yngra en 21 árs eða fjárræðissviðs) vegna festaslita því skilyrði, að foreldri eða lögráðamaður hafi lagt samþykki á festarnar, enda verður að setja eitthvert tiltekið þroskamark sem skilyrði fyrir gildi festa að lögum, og sýnast þá ekki önnur mörk eðlilegri en almenni fjárræðisaldurinn, sem jafnframt er giftingaraldur þess aðilans, karlmannsins, sem greininni aðallega mundi verða beitt gegn.

Af líkum ástæðum er sama aldursmark áskilið í 2. málsgrein fyrir bótum samkvæmt 2. gr.

Um 4. gr.

Ársfyrningarfræstur, sem reiknast frá festaslitum til stefnu- (sáttafyrirkalls) dags, sbr. 100. gr., þykir nógu langur, jafnvel hjer á landi, á jafn viðkvæma kröfu og nýja.

Um 5. gr.

Henni er ætlað að girða fyrir það, að festar og festaslit verði gerð að fjeþúfu.

II. kaþ.

Skilyrði þau, sem talin eru í kafla þessum, þykja rjettilega nefnd hjóna-
vigslu- eða vigsluskilyrði heldur en »hjónabandsskilyrði«, sem þau eru nefnd í
danska og norska frumvarpinu eða »hjónabandshindranir« í S. l. Þau verða öll
að vera fyrir hendi til þess að vigslumaður (prestur eða valdsmaður) megi gefa
brjúðhjón saman, en hafa þó eigi öll áhrif á gildi hjónabandsins. Lögfylgja af
bresti sumra þeirra er sú ein, að hafa má hendur í hári vigslumanni.

Eins og sjest á athugasemdunum um einstakar greinar þessa kafla, þá er
vigsluskilyrðunum (meinbugum) fækkað nokkuð sjerstaklega frá því sem var
fyrir skemstu (fyrir daga laga nr. 31 1917), og 2 nýjum eða öllu heldur að eins
1 bætt við. Tilteknum sjúklingum annaðhvort varnað eða gert erfiðara fyrir að
ganga í hjónaband. Fækkuninni ræður sú skoðun, að halda beri í hjónabandið
sem löghelgað fyrirkomulag á samförum karls og konu, þar eð það er heppileg-
asta fyrirkomulagið aðilum sjálfum og börnum þeirra, og þá um leið almenningi.
Of rammar skorður við vigslu mundi fjölga utanhjónabandssamförum og um leið
verða einstaklingum og almenningi til бага.

Aðalbreytingin í þessum kafla frá D. fr. er úrfelling 18., 19. og 20. gr.
þess frumvarps.

Ákvæði líkt 18. gr. um trúarlærdóm barna, er foreldrar heyrðu til sínu
trúfjelagi hvort, giltu áður hjer á landi, (8. gr. laga nr. 4 1886) en er numið úr
gildi með lögum nr. 30 1917.

Ákvæði líkt 19. gr. um leyfi til hjónabands danskra hermanna er að vísu
enn í gildi (7. liður 3. gr. tsþ. 1824) en virðist óþarft, og mætti hagræða með
sjersamningi.

Líkt ákvæði og er í 20. gr. um bann við giftingu þurfamauna er afnum-
ið með lögum nr. 31 1917.

Um 6. gr.

Giftingaraldur er nú lögmæltur 20 ár fyrir karlmann og 16 ár fyrir kven-
mann, en það aldurstakmark er of lágt jafn norðarlega á hnetinum og vjer lif-
um, og þó sjerstaklega konumarkið. 16 ára gömul stúlka er sárasjaldan svo þrosk-
uð á sál og líkama, að til mála geti komið að leggja með nokkurri sanngirni á
hana þær skyldur, sem móður og húsmóðurstörfum eru samfara. 18 ár er fullhár
aldur fyrir kvenmann og 21 árs aldur fyrir karlmann. Eru þau aldursmörk þó
valin sjerstaklega af því, að þau eru nú ráðgerð í Danmörku og Noregi og lög-
mælt í Svíþjóð, enda mun eigi þykja hlíða að hækka aldur karlmanna upp úr
fjarræðisaldri. Það er eigi ástæða til að ætla, að neinn amist við þessari breyt-
ingu, þegar af þeirri ástæðu, að fáir giftast undir hjer ráðgerðum aldri. Af því
að aldursmarkið er nú lægra en hjer er ráðgert, er undanþága heimiluð, enda
svo á öðrum Norðurlöndum, en þó gert ráð fyrir því, að hún verði aðallega, ef
eigi eingöngu, notuð fyrst í stað.

Stjórnarráðinu er ætlað að veita þessa undanþágu, sem allar aðrar und-
anþágur, frá lögunum, en eigi konungi, svo sem á sjer stað annarstaðar á Norð-
urlöndum, og kemur það aðallega af því, að miklu lengra er til hans hjeðan en þar.

Um 7. gr.

Að núgildandi lögum verða ófjárráðir menn að hafa samþykki foreldra eða (og) lögráðamanns til hjónabands. Og svo á enn að vera. Munur á því sem nú er og verður samkvæmt 1. málsg. 7. gr. er, að því sleptu, að nú þarf hjónafni, vegna lækkunar fjárræðisaldurs, aldrei samþykki foreldra (lögráðamanns) nema til fulls 21 árs, að eins sá, að framvegis á sama að gilda um áður giftan brúðguma, sem um áður gifta brúður. Hann á eigi að þurfa samþykki fremur en bún.

Það liggur í 2. málsg., sbr. 1. málsg., að samþykki beggja foreldra (kjörforeldra) skilgetins barns, þarf venjulega til hjónabands þess, sje það ekki einrátt um giftingu sina. Samþykki annars er því að eins einhlítt, að svo standi á um bitt, sem þar er greint. Og enn liggur það í greininni, að ekki kemur til kasta lögráðamanns nema bæði foreldri þrjóti. Um hvorttveggja, og þó einkum um síðara atriðið, þótti og þykir jafnvel óvist, en orðalag greinarinnar á að girða fyrir allan vafa.

Hjónabandi óskilgetins og eigi einráðs barns ræður móðir og ella lögráðamaður.

Um 8. gr.

nægir að geta þess, að með »sviftur lögræði«, er eigi átt við ekkju, er kynni að hafa verið settur svokallaður fastur lögráðamaður, samkvæmt D. l. 3. 17. 42, sbr. ts. 21. desember 1831, I. b.

Um 9. gr.

Fullnaðarúrskurður um samþykkisneitun foreldris (lögráðamanns) er nú væntanlega hjá stjórnarráðinu, svo sem um flest önnur atriði, er »yfirvöldum« er fengið úrskurðarvald um. Og enn mundi yfirvald leita umsagnar, altjend samþykkis synjanda áður en það legði úrskurð á málið. En lagastaf mun vanta fyrir hvorutveggja. Eftir greininni er stjórnarráðinu ætlaður einkaúrskurður. Þykir það tryggara um jafnvíðkvæmt atriði og eigi búist við umtalsverðum erfiðleikum, þar eð samþykkis mun sárasjaldan vera synjað, enda víðast hægur hjá að ná til stjórnarráðsins nú í samanburði við það sem áður var, og í öllu falli fljótsóttari úrskurður til eins úrskurðarvalds í fjarska en til þess og annars nær, ef beggja þyrfti að leita, stjórnarráðs og annars yfirvalds.

Um 10. gr.

Að núgildandi lögum (9. liður 3. gr. ts. 30. apríl 1824) er »vitskertum« að visu varnað vígslu, og er þar sennilega aðallega, ef eigi eingöngu, átt við það, að eigi megi una minna gjörgengi (habilitas) til hjónabandsstofnunar en til samninga, sem minna er undir komið. Hinsvegar er þess ekki eða að minsta kosti miklu síður gætt, að geðveiki (vitskortur) er oft eigi að eins skaðvænleg háðum hjónunum, jafnvel sjúklingnum sjálfum, heldur mjög oft hættuleg niðjunum og þá um leið ófyrirsjáanlega mörgum, eða svo telja læknar nú, þar á meðal þeir vísindamenn, og læknar, t. d. danska »Retslægeraadet«, sem norrænu nefndirnar leituðu álits hjá. Enda er lagt blátt bann við giftingu geðveikra í lögum

sumra hinna best mönnuðu þjóða, t. d. í Sviss og í 5. gr. 2. kap. nýju sænsku laganna. Jafnrikt er kveðið að í N. fr. (5. gr. »Den, som er sindsyk maa ikke indgaa egteskab«). Í D. fr. er undanþága heimiluð. Líkri undanþáguheimild er haldið í 2. málsgr. greinarinnar og mun það mega teljast forsvaranlegt, í því trausti, að undanþága verði eigi tíðveitt.

Hjer er eigi kostur slikra sjerfræðinefnda sem í útlöndum, svo sem er t. d. danska »Retslægeraadet«. Úrlausn þess, hvort maður er »geðveikur« eða »hálfviti« (aandssvag i højere Grad, sinneslós) er nánast læknisfræðileg. Nú má ætla, að ávalt sje í læknadeild Háskólans fleiri eða færri af læknisfróðustu mönnum landsins, enda á geðveikralæknirinn þar sæti, og er því ætlast til þess, að leitað sje álits læknadeildarinnar um öll hjer að lútandi vafaatriði.

Þess er getið, að »hálfviti« er hjer og síðar haft í stað »aandssvag i højere Grad« í D. fr. og í stað »sinneslós« í S. l.

Um 11. gr.

Að núgildandi lögum (kbr. 7. desember 1827, sbr. kbr. 28. mars 1776) er holdsveikum — að sleptum hálfvitum — einum varnað hjónabands af sjúkum mönnum. Nú þykja læknum ýmsir sjúkdómar enn varúðarverðari, einkum vegna þeirrar sannreyndar, að þeir bitna mjög oft á afkomendum sjúklingsins og geta þannig spilt heilum ættum. Er þetta einkum talið gilda um svokallaða kynsjúkdóma og flogaveiki.

Þó þykir eigi fært að banna sjúklingum þessum hjónaband fortakslaust. Til þess að slíkt bann kæmi að fullum notum, þyrfti að fyrirskipa skoðun á öllum hjónaefnum, og það eitt út af fyrir sig mundi þykja höggva of nærri persónufrelsi, enda hrykki ein skoðun eigi, með því að sjerstaklega sumir kynsjúkdómar geta legið niðri árum samann og þó verið eða orðið sótnæmir.

Heldur gæti komið til mála að leyfa undanþágu er sjerstaklega stæði á, að dæmi S. l. (6. gr. 2. kap.). En það er hvorttveggja, að skoðun yrði fram að fara á hjónaefnum alt að einu, enda hætt við að undanþáguheimild yrði fullmikið notuð, nema einskorðuð væri t. d. við vígslu á dánarbeði og óbyrjuskap konuefnis.

Að öllu yfirveguðu og vegna þess að hjer er nýmæli á ferðinni, er hjer ráðgerð sama meðferð og í D. fr. og í N. fr. (6. gr.). Því heimtað drengskaparvottorð beggja hjóna í 5. staflíð 19. gr. um að 11. gr. bagi hvorugt.

Um 12. gr.

Greinin nær auðvitað jafnt til óskilgetinna sem skilgetinna.

Um 13. gr.

Að hjer gildum lögum (tsk. 23. maí 1800, sbr. tsk. 14. desember 1775) er heimilt að gefa saman föður- eða móðurbróður og bróður- eða systurdóttur, en hinsvegar þarf undanþágu til að gefa megi saman föður- eða móðursystur og bróður- eða systurson. Hjer er sama látið ganga yfir bæði tilfellin, og er það nánast að dæmi S. l. (8. gr. 2. kap.), D. fr. (13. gr.) og N. fr. (9. gr.). Hittefði vitanlega mátt orða, að láta slíkum skyldmönnum hjónaband alfrjálst.

Um 14. gr.

Af orðalagi greinarinnar leiðir, að mægðir, sem byggjast á utanhjónabandsmögðum, verða, einar út af fyrir sig, eigi meinbugir framvegis, og er það að dæmi S. l. (9. gr. 2. kap.) D. fr. (11. gr.) og N. fr. (9. gr.). Sje mægðunum aftur á móti samfara skyldleikur samkvæmt 12. gr., kemur sú grein vitanlega til framkvæmda. Það leiðir enn af orðalagi greinarinnar, að frjálst verður að eiga ekkju bróður sins, sem nú er hannað, nema leyfi komi til. Af því að hjer nefndar mægðir verða eigi framar hjónabandsmeinbaugir, þá er farið fram á ógildingu 164. gr. hegningarlagnanna í 110. gr. frumvarpsins.

Um 15. gr.

Greinin þarf eigi skýringar. Þó skal þess getið, af því að »giftur« kemur hjer í fyrsta skifti fyrir, að það orð er brúkað, bæði hjer og annarstaðar í frumvarpinu, svo um karlmenn sem konu, sem í daglegu máli, enda færi illa á því, að gera alstaðar mun í orði á giftum og kvæntum.

Um 16. gr.

Að hjer gildum lögum (5. lið 3. gr. tsk. 1824) má ekkja eigi giftast fyr en ári, eftir atvikum 3 mánuðum, eftir dauða bónda síns og ekill eigi fyr en 3 mánuðum, eftir atvikum 6 vikum, eftir dauða konunnar. Hjer er biðtími ekkils afnuminn, enda er hann eigi talinn eiga við lögskilin hjón. Hinsvegar er biðtími gerður jafnt lögskilni konu sem ekkju, og stytur nokkuð, en heimild til aukinnar styttingar þó afnumin. Þetta er svo í S. l. (11. gr. 2. kap.) í D. fr. (16. gr.) og í N. fr. (11. gr.), og er aðallega þess vegna haldið hjer. Ákvæðið er sjerstaklega rökstutt með því, að ella kynni barn fremur að verða ranglega fedrað. Annars skal bent á, að ógefinni, vanfærri konu er, og verður, heimilt að eiga annan karlmann en þann, er þungi hennar stafar frá, svo að því leyti gætir eigi samkvæmni.

Um 17. gr.

sem er samræm núgildum ákvæðum (9. gr. tsk. 1824 og 5. gr. laga nr. 30 1917) þarf eigi að fjölyrða.

Um III. kap.

Í næsta kafla á undan er lýst vígsluskilyrðunum, og hefði þar einnig mátt lýsa þeim reglum, sem ákveða hversu sanna skuli þau skilyrði. Þeim reglum er þó lýst hjer ásamt sjálfum lýsingarreglunum. Er það gert vígslumönnum til hægðarauka að hafa hvórttveggja á sama stað.

Um 18. gr.

Lýsingu er haldið sem lögsmæltu vígsluskilyrði, sbr. þó 24. gr. og jafnvel ríkar en nú gerist, því að nú má kaupa sig undan lýsingu, fyrir lítið gjald. Samkvæmt S. l. (1. gr. 3. kap.) lýsir prestur brúðar með hjónaefnum, hvort sem

prestur eða valdsmaður lýsir, en eftir N. fr. (13. gr. 2. kap.) fer borgaraleg lýsing fram, þó að prestur gefi brúðhjónin saman.

Lýsing á að fara fram í þeirri þinghá eða sókn, þar sem brúður er heimilisfóst. Því að eins að hún eigi ekki heimili innanlands, má lýsa í þinghá eða sókn brúðguma. Sje hvorugt heimilisfast, má lýsing fara fram í dvalarþinghá eða sókn annarshvors. Þess er getið, að »vígslumaður« er bæði hjer og annarstaðar í frumvarpinu haft bæði um borgaralegan og kirkjulegan vígslumann, enda þó að það eigi sumstaðar nánast við fyrnefndan.

Um 19. gr.

Hjer eru greind sönnunargögn þau, er hjónaefni verða að sýna fyrir því, að vígsluskilyrði sjeu fyrir hendi. Nú liggur áherslan á því, að svokölluð vígsluskilyrði sjeu fyrir hendi þegar vígsla fer fram, en á því getur orðið brestur, ef vottorð um návist þeirra á lýsingardegi eru látin nægja. Heilbrigður maður gæti til dæmis tekið meinbugandi sjúkdóm frá lýsingardegi til vígsludags. Við slikum agnúa er þó reynt að gera í 1. málsgr. 31. gr., þar sem vígslumanni er bannað að vígja hjón, þó að lýst hafi verið með þeim, viti hann meinbugi á ráði þeirra, og myndi það oftast duga, enda ómögulegt að synda alveg fyrir öll sker, ef balda á lýsingu undan hjónavígslu. En það er hvorttveggja, að hún er og hefir verið lögmælt hjer sem í öðrum löndum, enda kæmi brúðhjónum og öðrum það illa, að eiga ef til vill ósjaldan á hættu að vera vísað frá vígslu, þegar á vígslustað væri komið. Og móti þeim möguleika, að meinbugur, sjerstaklega sjúkdómur, kynni að rísa milli lýsingar og vígslu, kemur að minsta kosti það, að lítið mundi oft verða úr nytsemi sumra vígsluskilyrða, t. d. eftir 11. gr., ef vottorð samkvæmt 5. lið 19. gr. ætti eitt að duga, er svo langt væri komið.

Um einstaka liði greinarinnar athugast:

Um 1. lið. Það er gert ráð fyrir því, að fæðingarvottorð sje heimtað af hjónaefnum, og að eigi meigi lýsa án þess, nema alveg sjerstaklega standi á, svo sem að fullkomin kirkjubók sje eigi til eða að útlendingur eigi í hlut o. s. frv.

Um 3. lið. Samþykki foreldra, beggja eða eftir atvikum annars eða þá lög-ráðamanns er einhlitt, sbr. 7. gr. Lífi annað eða bæði foreldri og sje til taks, þarf eigi á samþykki lögráðamanns að halda.

Um 4. lið. Það er eigi ætlast til þess að læknavottorðs verði krafist af öðrum en þeim, er líklegt þykir um, að sjeu geðveikir eða hálfvitar. Kveði lækna-ir svo á, verður eigi úr lýsingu nema undanþága stjórnarráðs komi til.

Um 5. lið. Hjer er um nýmæli að ræða. Hingað til hefir eigi verið krafist vottorðs, (með viðurlögum 155. gr. hegningarlaganna), hjónaefna fyrir því, að vígsluskilyrði væru fyrir hendi, heldur hafa embættisvottorð og ábyrgð svaramanna verið látin duga. Hjer í tveim næstu liðum er að dæmi S. 1. (5. lið 2. gr. 3. kap.), D. frv. (5. lið 22. gr.) og N. fr. (5. lið 14. gr.) heimtað drengskaparvottorð hjónafna fyrir þeim skilyrðum og með því aukin trygging þess, að þeir meinbugir bagi eigi. Það er gert ráð fyrir því, að landsstjórnin láti prenta eyðublöð undir slik vottorð, og mundi vel til fallið, að prenta 11. gr. hjer að fram-an á eyðublað samkvæmt 5. lið, vottorðagefendum til athugunar og glöggvunar.

Um 7. lið. Með því að nokkra lagaþekkingu getur þurft til að skera úr því, hvort hjónaband sje löglega stofnað eða úr gildi gengið, en prestar eru ólög-fróðir og svo getur síðar orðið um veraldlega vígslumenn, en ofmikið þykir að

heimta málshöfðun og dóm til úrgreiðslu slíks ágreinings, þá er hjer (gagnstætt því, sem áskilið er í D. fr.) látið sitja við utanrjettarúrskurð hjeradsdómara. Mundi helst á slíkum úrskurði þurfa að halda, er atburðurinn, sem greindi á um, hefði orðið í útlöndum. Þaðan tjáir eigi að heimta tiltekna, formbundna sannanir, þar sem »sinn siðarinn« getur verið í landi hverju. Því er eigi kveðið ríkar að í fyrri málgrein liðsins en að »lögmet sönnuna« skuli vera fyrir þeim atburði. Seinni hluti 2. málgreinar liðsins á við hjúskaparslit að íslenskum lögum. Af því að stjórnarráðið getur verið málsaðili samkvæmt 84. sbr. 40. gr., og að öðru leyti látið hjúskaparmál til sín taka, þá er hjer áskilin yfirlýsing þess, eigi að lýsa áður en áfrýjunarfrestur er úti, um að það uni fyrir sitt leyti gengnum dómi.

Um 10. lið. Að núgildandi lögum (tsk. 30. apríl 1824, 4. gr.) ábyrgjast svaramenn hjónaefna alla þá meinbugi, sem ekki verða sannaðir með embættisvottorðum. Hjer er að eins ætlast til, að þeir ábyrgist, að hjónaefnin sjeu eigi of skyld eða tengd nje heldur bundin eldra hjónabandi. Svaramennirnir eiga að voita rjettmæti skýrslu hjónaefna um hvorttveggja að viðlögðum drengskap sinum, með ábyrgð samkvæt 156. gr. hegningarlaganna og ennfremur það, að þeir sjeu nákunnugir hjónaefnunum. Með þessu móti, drengskaparvottorði hjónaefna um atriði, sem þau hljóti (langoftast) að hafa fulla vitneskju um og drengskaparvottorði nákunnugra, áreiðanlegra manna um rjettmæti yfirlýsingar hjónaefna, er fengin aukin trygging í hjer um rædd efni. Nú eru svaramenn ábyrgðarmenn beggja brúðhjóna. Hjer eftir mega þeir vera það, en annars ábyrgist hver sitt. Niðurlag liðarins heimilar undanþágu frá svaramönnum með því afbrigði frá frá því sem nú er, að eiður leyfishafa innanrjettar þarf eigi að koma til, nú er engan má vigja án ígildis eiðs (drengskaparvottorðs) um helstu meinbugina. Í D. fr. (22. gr.) eru liðirnir 12 en hjer ekki nema 10, sbr. athugasemd hjer að fram-
an II. kafla, er þess er getið, að 18. og 19. gr. D. fr. sjeu feldar niður.

Um 20. gr.

Hún þarf eigi skýringu.

Um 21. gr.

Hjer er mikil breyting gerð á gildandi reglum (2. gr. tsk. 1824 og 4. gr. laga nr. 30, 1917). Fyrst sú, að lýst skal kirkjulegri vigslu, sem borgaralegri með uppfestri auglýsingu. Önnur sú, að lýsa skal svo á heimilis- eða dvalarstað brúðguma, sem brúður. Þriðja að lýsa verður eftir atvikum erlendis og þá eftir nánari fyrirskipun stjórnarráðsins í hvert skifti. Annars á lýsing borgaralegrar vigslu að fara fram líkt og nú eftir 4. gr. laga nr. 30, 1917. Að öðru leyti mun mega gera ráð fyrir því, að kirkjustjórnin setji nánari reglur um lýsingu.

Um 22. gr.

Að núgildandi lögum (8. gr. tsk. 1824) má varna hjónaefni með lögbanni fógeta að láta fyrirhugaða vigslu fara fram (að sinni) og á þá að birta vigsulumanni bannið Þessi heimild mun ekki hafa verið notuð, sennilega bæði vegna þess, að aðalástæðan til heimildarinnar, fortakslaus meinbugur eða hjúskaparskylda, sbr. tsk. 5. mars 1734, er fágæt og svo hins, að jafnan mun nægja að aðvara vigslumann um rjett sinn, er því ætlast til að lögbannsheimildin falli niður, sbr. ógildingu 110. gr. á allri tilskipuninni frá 1824, og þá einnig á 8. gr.

Hjer eftir nægir að segja víglumanni (lýsanda) til meinbuga, og mun það ásamt fyrirmælum 1. málsgr. 31. gr. reynast nægileg trygging, enda er ætlast til að undanþága frá lýsingu verði ótið, sbr. athugasemd um 24. gr.

Um 23. gr.

Lýsingarvottorð verður því að eins látið hjónaefnum í tje, að annar eigi að gefa þau saman, en lýsti með þeim.

Um 24. gr.

Sje annaðhvort hjónaefna eða bæði hættulega sjúkt, þarf eigi lýsingarund-
anþágu fremur en nú (16. gr. tsk. 1824). Annars er ætlast til að lýsing fari fram,
nema alveg sjerstaklega standi á, svo sem bráðnaudsynlegt ferðalag hjónaefna.
Er það gagnstætt því, sem nú á sjer stað bæði um kirkjulega og borgaralega
lýsingu, er kaupa má sig undan að ástæðulausu (2. gr. tsk. 1824 og 5. gr. laga
nr. 30 1917. sbr. lög nr. 19 1899 og lög nr. 42 1909). Undanþágugjaldið er ó-
breytt, en fátækir þó leystir undan því.

Um 25. gr.

Í lýsingartöflunum er ráðgerður sjerstakur stöðull, (t. d. aftast á opnu)
fyrir athugasemdir lýsanda, svo sem um meinbugi.

Hreppstjóra er ætlað sama gjald fyrir auglýsingaraðstoð sína og sam-
kvæmt 7. gr. laga nr. 30 1917, en þó eigi ferðakostnaður, bafi hann átt annað
(aðal)erindi á auglýsingarstað, en að festa upp auglýsinguna.

Um IV. kafla.

Það eru skiftar skoðanir um það, hvort hjónavígsla skuli vera heldur
fortakslaust borgaraleg eða annaðhvort borgaraleg eða kirkjuleg eftir vild hjóna-
efna. Kirkjuleg er kölluð sú hjónavígsla, er prestur stendur fyrir, en önnur hjóna-
vígsla borgaraleg. Hinu er nú tæpast haldið fram nokkursstaðar, að hún skuli
fortakslaust kirkjuleg. Það er sinn siðurinn í hverju landi. Kirkjuleg vígsla
er ein lögmælt í Þýskalandi og í helstu kaþólsku löndunum, Frakklandi og Ítalíu.
Á Englandi og í Bandaríkjum Vesturheims er hjónaefnum sett í sjálfsvald að velja
um borgaralega og kirkjulega vígslu. Í Danmörku og Noregi er enn búið við lík
lög og giltu hjer á landi, þangað til lögin nr. 30 1917 komu til sögunnar. Þar er
borgaraleg vígsla að eins heimil þeim, sem eigi eiga heimtingu á kirkjulegri vígslu.
En fyrirsjáanlegt þykir, að þar muni lögleitt sams konar fyrirkomulag og komið
er á í Sviaríki, en þar (S. l. 1. gr. 4. kap) gildir sama fyrirkomulag og orðað
er hjer.

Nú kemur að visu flestum saman um að hjúskapur karls og konu sje í
raun rjettri aðallega, ef eigi eingöngu, borgaralegs eðlis eða að minsta kosti lög-
fylgjur hans, væri því hugsunarrjettast að valdbjóða, borgaralega vígslu sem einka-
vígsluháttinn. Þó er eigi lagt út á þá leið hjer. Og er það einkum vegna þess, að
hjúskapur mun enn snerta þær tilfinningar í brjósti ærið margra manna, sem
ekki þykir ráðandi til að rjála við með einsýnu, hugsunarjettu valdbóði. Þar við
bætist að fyrirkomulag þetta er svo ungt hjer á landi, jafnungt gildistöku laganna
nr. 30 1917, að eigi þykir hróflandi við því þegar af þeirri ástæðu, enda annað-
hvort lögtekið eða í þann veg að verða það í öllum þeim löndum, er vjer eignum

mest mök við. Loks má geta þess, að verslegum vigslumönnum mundi þurfa að fjölga þegar að miklum mun, og ykjust þá um leið útgjöld landssjóðs, ef kirkjuleg vígsla væri feld úr gildi alt í einu, án þess að þjóðkirkjan væri jafnframt afnumin.

Um 26. gr.

Hún þarf eigi frekari skýringa við en þegar er getið.

Um 27. gr.

Kirkjuleg vígsla er með tvennu móti, annaðhvort og aðallega fyrir þjóðkirkjupresti eða fyrir presti (forstöðumanni) sjerstaks löggilds kirkjufélags.

Eftir greininni eiga hjónaefni því að eins heimtingu á kirkjulegri vígslu, að þau heyri bæði til þjóðkirkjunnar (eða sama löggilta trúarfélags). Í því falli er þjóðkirkjupresti (löggiltum prest) skylt að verða við beiðni hjónaefnis, að sleptri 3. málsgr. 28. gr., enda sje að minsta kosti annað hjónaefna sóknarbarn hans. Heyri að eins annað þeirra til þjóðkirkjunnar en hitt ekki, sje annaðhvort trúlaust eða tilheyri öðru trúsfélagi, má prestur að visu vígja hjónaefnin, en þau eiga þá eigi heimtingu á kirkjulegri vígslu. Heyri hvorugt til þjóðkirkjunnar, má kirkjuleg vígsla eigi fara fram. Aftur á móti eiga hjónaefni, sem prestur er ekki skylt að vígja, eins og raunar hjónaefni innan þjóðkirkjunnar, heimtingu á borgaralegri vígslu, sbr. 29. gr. Hreinlegast væri að leggja það algjörlega á vald hjónaefna, hvort þau tækju heldur kirkjulega eða verslega vígslu, en sakir »samviskusfrelsis« presta er þjer um ræddum greinarmun haldið að dæmi S. l. (2. og 3. gr. 4. kap.), D. fr. (30. og 31. gr.) og N. fr. (22. og 23. gr.).

Niðurlag greinarinnar er sanngjarnt nýmæli hjer á landi, enda svo í S. l. (2. gr. 4. kap.) og ráðgert í D. fr. (30. gr.) N. fr. (22. gr.).

Um 28. gr.

Í 3. málsgr. er það nýmæli upptekið, að prestur megi með samþykki biskups skorast undan að vígja hjónaefni, er heimtingu eiga á kirkjulegri vígslu, en hann telur sig eigi mega vígja vegna trúarskoðanna sinna. Þetta er tekið þjer lítið breytt upp úr D. fr. (31. gr.), enda þó að hvorki S. l. nje N. frv. hafi slíkt ákvæði. Ákvæðið er að visu frjálslegra í garð prests en hjónaefna. En þar sem brúðhjón eiga sennilega altaf þann úrskost, að fá annan þjóðkirkjuprest til að gefa sig saman, vilji þau endilega ná kirkjulegri vígslu, en vel samviskusamur prestur ætti ekki annan kost á að komast undan tiltekinni hjónavígslu en að leggja niður prestsskap, þá þykir óhætt, að hafa málsgreinina svo orðaða sem hún er, í því trausti, að biskup muni að jafnaði gæta hófs á báða bóga, bæði gagnvart brúðhjónum og prestum.

Um 29. gr. og 30. gr.

Enda þó að borgaraleg vígsla sje jafnheimil þjóðkirkjumönnum sem öðrum, þá er búist við því, að kirkjuleg vígsla verði enn um langan tíma aðalvígslumátinn, að minsta kosti utan kaupstaða og kauptúna. Þykir því mega gera ráð fyrir því, að bæjarfógetar og sýslumenn muni geta annað borgaralegum vigslum um nokkurn tíma, enda heimilt að nota fulltrúa sína.

Í Danmörku er sjerstökum mönnum utan kaupstaðanna, svokölluðum

vígslufógetum, ætlað að standa fyrir borgaralegri vígslu. Er ráðgert, að þar verði löggiltur, þegar eftir lögleiðing frumvarpsins, einn vígslufógeti í hverri sveit.

Hjer verður og að gera ráð fyrir fjölgun vígslumanna. En hjer mundi nægja að fjölga þeim smátt og smátt eftir því sem þörf rennur til í hverju hjer-
aði, og ákveða þá um leið hvar hver skuli sitja. Af því að bagsmunir almennings og vígslumanna geta rekist á, sjerstaklega ef um skipun sjerstakra vígslumanna væri að ræða, þykir rjett að veita hjeradsstjórn (sýslunefnd eða bæjarstjórn) til-
lögurjett um, hvort skipa skuli sjerstaka vígslumenn, fjölga þeim eða ákveða hvar þeir skuli sitja, jafnframt og hjeradsdómara er ætlað að segja til kosta á þeim mönnum, er líklegastir væru til starfans. Það er ólíklegt, að þessi starfi verði jafneftirsóttur sem hreppstjórástáðan, enda ólaunaður. Því viðkunnanlegra, altjend fyrst í stað, að starfskyldan sje tímabundin.

Í 3. málsgr. er vígslumanni gert að vígja jafnt utanhjeradsmenn sem inn-
anhjeradsmenn, er til hans sækja, en ekki er ætlast til, að hann megi vígja hjónaefni utan umdæmis síns.

Um 31. gr.

Af því að sanna á vígsluskilyrðin, áður en lýst er með hjónaefnunum, kemur venjulega ekki til frekari sannana, þá er brúðhjón eru gefin saman, en að sýna lýsingarvottorð, standi annar fyrir vígslu en lýsingu. Þó getur risið nauðsyn á nýjum sönnunum með því að lýsingin er eigi prækklusiv, enda er hún eigi ein-
hlít, því að eigi má vígslumaður gefa hjónaefni saman, viti hann meinbugi á ráði þeirra.

Það liggur í eðli vígsluskilyrða og því að þeirra á aðallega að gæta við lýsingu, að takmarka verður tímagildi lýsinga. Að núgildandi lögum er það 3 mánuðir við kirkjulega vígslu (6. gr. ts. 1824), en 12 vikur við borgaralega (4. gr. laga nr. 30 1917) og er síðarnefnda markinu haldið hjer. Þetta gildir þó ekki er lýsing þykir þurfa að fara fram í úllöndum, þareð þar gildandi reglur yrðu þá að ráða henni. Þess vegna er stjórnarráðinu falið að ákveða bæði, hvort lýs-
ing skuli fara fram erlendis og hve langur lýsingarfresturinn skuli vera.

Um 32. gr.

Hún þarf eigi skýringar við.

Um 33. gr.

Meðan sýslumenn og bæjarfógetar eru borgaralegir vígslumenn, þykir verða að binda vígsluathöfnina við skrifstofu þeirra nema annað hjónaefna eða bæði sjeu sjúk eða samþykki vígslumanna komi til eða stjórnarráðið tiltaki ann-
an stað vegna sjerstakra atvika. Þó mundi stjórnarráðið tæplega nota þá heimild meðan sýslumenn og bæjarfógetar gegna hjónavígslum, nema tiltækilegt þætti að ákveða um leið fyrirfram ákveðna, fasta vígsludaga.

Að núgildandi lögum fæst undanþága frá lýsingu kirkjuvígslu og skyldu-
presti (sóknarpresti) með sama brjefi og kostar alls 15 kr. Þó mun eigi þurfa að kaupa undanþágu til að láta annan prest gifta sig (2. gr. laga nr. 30, 1917). En framvegis er ætlast til að sjerstaka undanþágu þurfi til hvors um sig, lýsing-
arleysis, sbr. 24. gr. hjer að framan, og til vígslu utan kirkju og ráðgert að hvor um sig kosti 15 kr., en jafnframt farið fram á það nýmæli að fátæklingar fái

undanþágu kauplaust og verður undanþiggjandinn, stjórnarráðið, vitanlega að ráða því, hver skuli svo álitast.

Að núgildandi lagabókstaf (17. gr. tsk. 1824) er prestur, sennilega vegna vangæslu löggjafans, skyldur til að kosta sjálfur ferð sína til hjónavígslu, þó að hann gefi út virkan dag eða virka daga eingöngu í því skyni. Þetta ranglæti, sem væntanlega aldrei hefir viðgengist, þarf eigi að eins að fella úr lögum, heldur að ætla presti sem öðrum almennum starfsmönnum sæmilega borgun fyrir ferðir sem önnur framlög og fyrirhöfn í þarfir einstaklings, en ráðgert að stjórnarráðið ákveði borgunina með reglugerð, og þá sennilega eftir vegalengd.

Um 34. gr.

Áhersluatriðin í greininni eru í 2. málgr. og eru tvö: samtímis gerð yfirlýsing sjálfra brúðhjónanna fyrir vígslumanni um að vilja eigast, og yfirlýsing vígslumanns þegar að því búnu til beggja um að þau sju þar með orðin hjón.

Vitanlega þarf að setja nánari reglur um hjónavígslu, bæði kirkjulega og borgaralega, líkar og nú gilda um siðarnefnda. Er stjórnarráðinu ætlað að gera það með reglugerð, og jafnframt kveða á um viðurlög við vangæslu þeirra reglna, er settar verða. Það mundi æskilegt til frekara aðhalds.

Um 35. gr.

Greinin fer eigi með nein nýmæli, að því leyti, er snertir afleiðingar af vangæslu þar umræddra fyrirmæla, fullkomið ógildi vegna brests samkvæmt fyrri málsgrein, en fullkomið gildi hjónabandsins, þótt brestur hafi verið á vígslu samkvæmt síðari málgr. Hinsvegar mundi þurfa ógildingar til slíks hjónabands, nema vita óbær maður tæki sig til að gifta fólk. Annars heyrir þetta atriði til næsta kafla.

Um 36. gr.

Að núgildandi lögum (14. gr. tsk. 1824 og 6. gr. laga nr. 30. 1917) á aðalskrásetning framfarinnar vígslu sjer stað í embættisbók prests brúðar. Á þessu er eigi breyting gerð, enda nauðsynlegt að á vísan sje að róa um það, hvar vitneskju sje að fá um jafnmarkverða athöfn.

Hinsvegar mundi eigi rjett að binda það fastmælum laga, hversu skrásetningu skuli háttað um fram það, sem áskilið er í greininni og í 4. málgr. 38. gr., að skrá skuli vígslugerð í vígslubók vígslumanns og geta hennar í hjónaskrá (ministerialbók prests). Nánari fyrirmæli er stjórnarráðinu ætlað að setja með reglugerð. Það eitt athugast, að gert er ráð fyrir tvennskonar embættisbókum hjá verslegum vígslumanni, nokkurs konar gerðabók (vígslubók), þar er aðaldráttu athafnarinnar er getið, og töflu, þar sem hjónavígslna er getið í timaröð (hjónaskrá), ásamt nafnaregistri. Kirkjulegar vígslur eru nú að eins færðar í svokallaða ministerialbók ásamt skírnum, fermingum og greftrunum og mun engin nafnaskrá vera haldin við þær bækur og því sennilega allerfitt að finna sumt þar, þegar frá liður. Væri því rjett að taka að minsta kosti upp aftur registur við þær bækur, svo sem fyr mun tíðkast hafa,

Um 37. gr.

Að núgildum lögum (11. gr. tsk. 1824 og 5. gr. laga nr. 30 1917) er lög-

boðin ekkjutrygging, eitt af vígsluskilyrðum. Á þessu er gerð sú breyting, að vígslumaður megi vígja hjónaefni án sönnunar fyrir fyllingu þeirrar skyldu, en honum jafnframt boðið að skýra stjórnarráðinu frá brestinum. Er þetta að dæmi annara landa, þar á meðal Noregs og Svíþjóðar, enda landsstjórninni innan handar að halda framfærandu til að gera skyldu sína. Eftir orðalagi greinarinnar verður vígslumaður að grenslast eftir því, hvort bóndaefni sje framfærsluskyldur úr því að hann á að skýra stjórnarráðinu frá þeim tryggingarbresti, sem á kann að vera.

Um 38. gr.

Gjaldið er sama og nú (7. gr. laga nr. 30 1917).

Í 2. málgr. er það áskilið, sbr. 2. gr. laga nr. 30, 1917, að ekki þarf að borga prestri brúðar aðra vígslu en þá, er hann innir sjálfur af hendi. Upphæð gjaldsins fer eftir því sem lög eða aðrar heimildir mæla fyrir um á hvaða tíma sem er.

Um hjónaskrá og vígslubók sjá athugasemd um 36. gr.

Um 39. gr.

Það er segin saga, að löggilt trúfjelog verða sjálf að ráða þeim atriðum, sem getur um í greininni, enda getur landsstjórnin sett þau skilyrði fyrir löggingu sinni, bæði um þessi atriði og önnur, er henni þykir þörf á.

Um V. kafla.

Að hjer gildum lögum má greina milli þriggja flokka af ástæðum til riftingar á hjónabandi. Fyrst eru ógildisástæður, þá ógildingarástæður og skilnaðarástæður. Það greinir í sundur ógildis- og ógildingarástæður annarsvegar og skilnaðarástæður hinsvegar, að fyrnefndu ástæðurnar valda ógildi »hjónabands« frá upphafi, en skilnaðarástæður slíta því að eins frá því augnabiki er dómur eða yfirvaldsúrskurður er gefinn út, en láta fortíðarlögfylgjur þess ósnortnar. Sá er aftur á móti munur á ógildisástæðum og ógildingarástæðum, að fyrnefndu ástæðurnar valda því að »hjónabandið« er sjálfógilt, þar þarf eigi dómur eða yfirvaldsúrskurður að koma til, en ógildingarástæðurnar eru eigi sjálfvirkar, heldur verður dómur (yfirvaldsúrskurður) að vekja þær til víga.

Ógildisástæðurnar að lögum vorum (tsk. 21. desember 1831, II. 2) eru svokölluð blóðskömm og tvíkvæni (og samþyktaleysi?), og eru mjög fágætar. Sennilega hefir blóðskömm og tvíkvæni verið talin ógildisástæða bæði af því hve hegningarlögin tóku hart á þeim brotum, og hve kirkjunni hrylti lengst af við þannig löguðum samförum karla og kvenna; þó hefir slíkt hjónaband aldrei verið talið lögfygjalaust. Jafnvel tilskipun frá 1587 játar grandalausum (bonae fidei) maka í því falli og börnum slíkra hjóna, hafi annað verið grandalaust, lögfygjur lögmæts hjónabands. En hvað sem þessu líður, þá er ekki ástæða til að halda blóðskömm og tvíkvæni sem sjerstökum flokki. Miklu fremur virðist rjett að heimta undantekningarlaust úrskurð stjórnvalda til riftingar þeim lögfygjum, sem verða til fyrir tilverknað stjórnvalda. Er því ætlast til, að dóm þurfi til ógilding-

ar hjónabandi, er löggiltur vígslumaður hefir stofnað, hversu meingallað sem er, enda er svo mælt um í S. l. (1. gr. 5. kap. sbr. 7., 9. og 10. gr. 2. kap.), í D. fr. (44. gr.) og í N. fr. (32. gr.) og nálega í öllum öðrum löndum. Eftir því verða riftingarflokkarnir tveir, ógildingarástæður og skilnaðarástæður í þeim skilningi, sem áður greinir. En innan ógildingarflokksins er þó að dæmi flestra landa greint milli fortakslausra ógildingarástæðna (ástæðna, sem ákærvaldið heldur fram), blóðskömm og tvíkvænis, og annara ógildingarástæðna, sem lagt er á vald hjónanna, hvort hreyfa skuli, þaræð þær flestar eru lögmæltar aðallega vegna þess, að annar maki hefir blekt hinn í efnum, sem skifta mjög máli, svo sem er dulin, undanfarandi samfaravangeta (impotentia), holdsveiki og kynsýki.

Annars hefir það verið orðað, að fara með allar ógildingarástæður sem skilnaðarástæður, og mælir að vísu sumt með því. En þarsem greinarmun er haldið bæði á Norðurlöndum og innan flestra annara menningarlanda en kaþólskra (þar er víðast að eins játað ógildinguna en ekki skilnaði), þá er og hjer greint milli ógildingarástæðna og skilnaðarástæðna, enda mundi almennungi hrjósa hugur við, ef játa ætti gildi blóðskammarhjónabands, ekki að eins að því er börnin snerti, heldur og fyrir hjónin sjálf, jafnvel þó að hjónunum hefði frá upphafi verið kunnugt um venstin. Þessari leið er því fremur haldið sem ætlast er til, að fortakslausum meinbugum verði eigi hreyft af ákærvaldinu, þá er annað hjóna er látið, nema þá eftir atvikum til refsingar hinu, að einungis sýkn maki geti haldið fram (öðrum) ógildingarástæðum og að farið verði með flestar lögfylgjur ógilds hjónabands sem um skilnað hefði verið að ræða, en ekki ógildinguna.

40. gr. ræðir um fortakslausar ógildingarástæður, en 41. og 42. gr. um aðrar ástæður til ógildingar, 43. og 48. gr. ræðir hinsvegar um lögfylgjur ógildingar.

Um 40. gr.

Eftir 1. málsgr. er blóðskömm og tvíkvæni fortakslaus meinbugur svo sem nú er; tvíkvæni þó með takmörkun þeirri, er leiðir af 2. málsgr. Nýmæli er það aftur á móti, eins og þegar er dregið á, að ógilda verður slíkt hjónaband og það með dómi.

Af því að ógilding hjónabands er mjög áhrifarík ráðstöfun, eigi að eins fyrir hjónin sjálf og börn þeirra, heldur eftir atvikum fyrir þriðja mann, t. d. viðskiftamenn hjónanna, þá er ekki ætlast til að almenningsákærvaldið hreyfi sig til ógildingar, sje hjónabandinu slitið fyrir lát annars hjóna eða tvíkvænis-hjónabandi slitið af öðrum ástæðum.

Af sömu ástæðum er, auk almenningsákærvalds, hjónunum einum leyft að hreyfa ógildingarástæðum þessum. Börnum, erfingjum og þriðja manni er það fortakslaut óheimilt, með þeirri einu undantekningu, að fyrri maka tvíkvænings er heimilt, svo sem að núgildandi lögum, að ákæra seinna hjónaband maka síns til ógildingar.

Um 41. gr.

Það er ekki ætlast til að almenningsákærvaldið hefjist handa til ógildingar hjónabandi vegna geðveiki eða vitskorts, svo sem því er heimilað eftir norskum lögum frá 20. ágúst 1909. Hag beggja hjónanna þykir borgið með því að leggja það á vald þeirra, hvort hjónabandið skuli ógilt eða eigi.

Í fyrri málsgrein er sjúklingnum eða lögráðamanni hans fengið ákæru-

valdið. Þó er eigi ástæða til að heimila honum að krefjast ógildingar um ótiltekinn tíma eftir að honum batnaði. Verði hann heill heilsu og haldi þó áfram hjónabandinu, ætti krafa hans að vera fyrnd. En af því að þörf er á föstum fyrningarfresti, er hann hjer tiltekinn, og hinn sami og í S. l. og D. fr., 6 mánuðir frá fengnum bata til málshöfðunar.

Innan sama frests, þó ekki síðar en innan 3 ára, frá vigslu, er maka sjúklings heimilað að höfða mál til ógildingar, hafi hann eigi vitað um sjúkdóm hins þá er vigsla fór fram, og þarf eigi orðum að eyða að rjettmæti þeirrar kröfu. Hafi maki sjúklings aftur á móti vitað um sjúkdóminn, og þó látið vígja sig, þá getur hann eigi krafist ógildingar.

Um 42. gr.

Hjer eru taldar þær ástæður, sem auk ástæðna 40. og 41. gr. einar heimila ógildingu hjónabands. Og ástæður þessar verða sem ástæðurnar samkvæmt 41. gr. einungis frambornar af öðru eða hvorutveggja hjóna, en af engum öðrum, og þá heldur eigi af almenningsákærvaldinu.

1. Í fyrsta lið er átt við hvers konar ástand, er veldur ógjörgengi aðila, svo sem óvit um stundarsakir af hvaða ástæðu sem er, megn ölvíma, dáleidsla o. s. frv. Það er segin saga, að samþykki manns, sem svo er haldinn, getur eigi fremur bundið hann til hjúskapar en annars. »Gjörgengur að lögum« er haft hjer í rýmri merkingu en »lögráður«. Ólögráður að núgildum lögum (nr. 60 1917) eru menn einungis vegna æsku eða lögræðissviftingar. Jafnvel vitfirtur maður mundi ekki verða talinn ólögráður fyrr en hann væri dæmdur það. Hinsvegar mundi t. d. útúrdrukkinn maður ekki teljast verktækur; því fremur verður að heimila riftingu hjónabands slíks manns, þar sem ástand hans jafnvel ef til vill einnig gæti komið mjög niður á öðrum. Sóknengur á við tiltekna tegund gjörgengis (málsókn), enda notað í þeim skilningi annarstaðar í frumvarpinu, t. d. í 48. gr. og verður því eigi notað hjer.

2. liður á við, að annað hjónaefni, án þess að hinu sje um að kenna, sje vígt öðrum en til var ætlast, svo sem vegna rangrar yfirlýsingar vigslumanns eða misskilnings á vigsluathöfninni. Hvorttveggja mun reynast fátítt, en á að geta valdið ógildingu ef fyrir kemur.

3. liður lýtur að því, að annað hjónaefna hafi eigi vitað um hjer um rædda veiki hins eða »ógengi til hjónabands«, en með því orðatiltæki er átt við samfaravangetu (impotentia coeundi) en eigi við getnaðarvangetu (impotentia gerandi). Hjer er um svo mikla bresti að ræða, að þeir þykja nægja til ógildingar, jafnvel þó að sjúklingurinn hafi eigi vitað um þá sjálfur.

4. liður á við það, að annað hjónaefna hafi haft brögð í frammi eða leikið á hitt um mikilvæg atriði, annaðhvort með því að þykjast annar en er, eða með því að leyna þeim atriðum úr lífi sínu, er með rjettu mundi hafa fælt hitt frá að eiga hann. Sem dæmi síðarnefnds má nefna, að maður hafi leynt refsidómi eða konuefni þunga sínum. Annars mundu dómstólarnir ráða mestu um síðara atriði liðsins. Þó er eigi ætlast til að launung um fátækt aðila eða röng fullyrðing um ríkidæmi ráði nokkru, enda er það í samræmi við að efna-hagur manns ræður nú engu um vigsluheimild.

5. liður á eigi að eins við líkamlega nauðung, sem er lítt hugsanleg svo sem hjónavigslu er háttáð, heldur og við hótanir um spjöll á lífi, heilbrigði og

velferð, hvort heldur hótanin er höfð í frammi af makaefni eða öðrum eða beinist að makaefni eða nánustu venclamönnum hans. Einnig hjer ræður álit dómars miklu.

Vitanlega verður vegna mikilvægi hjónabandsins eigi að eins fyrir hjónin sjálf heldur og fyrir aðra, og þá sjerstaklega börnin, að aðskilja tiltekinn frest til málshöfðunar. Fresturinn er jafnlangur og samkvæmt 2. málsgrein 41. gr.

Kynsjúkdóm þykir þó rjett að láta eigi valda ógildingu, hafi sjúklingurinn eigi sýkt hinn og megi álíta sjúkdóminn orðinn ósólt næman. Aðrir ógildingargæfir sjúkdómar verða því að eins notaðir sem ógildingarástæður að þeir sjeu eigi læknaðir.

Um 43. gr.

Að núgildandi lögum (tsk. 21. desember 1831, II. 2) veldur ógilding hjónabands því, að engar lögfylgjur verði til þrátt fyrir vígluna. Frá þessari aðalreglu er að eins til ein lögmælt undantekning samkvæmt tsk. 2. júní 1587 sú að grandalaus maki tvíkvænings (eftir atvikum tvíkvæningur sjálfur) og börn þeirra eiga engan hnekki að biða hvorki á mannorði nje efnum sínum. Og þessi eina lögmælt undantekning er notuð sem lögjöfnunaregla um grandalausn maka í blóðskammar hjónabandi og börn þeirra.

Hjer er þessari reglu snúið við. Samkvæmt frumvarpsgreininni fer yfirleitt um afleiðingar hjónabandsógildingar sem um hjónaskilnað. Hjónabandið telst sem ógallað þangað til það verður ógilt. Lögfylgjur þess fyrir börnin og þriðja mann standa yfirleitt eftir ógildinguna. Börnin halda t. d. fæðingja- og framfærslurjetti og erfa bæði foreldri. Og þriðji maður getur gengið að eignum beggja til fyllingar þeim samningum, er hann kynni löglega að hafa gert við bónda á undan ógildingu sem umráðamann fjelagsbúsins. Ógildingin hefir aðallega áhrif á afstöðu hjónanna, hvers gagnvart hinu, og sjerstaklega á frambúðar-afstöðu þeirra. Þó haldast ýmsar lögfylgjur hjónabandsins með hjónunum sjálfum altjend um stund. Kona heldur t. d. fæðingja- og framfærslurjetti þangað til hún vinnur sjer sjálfstæðan rjett.

Undantekningar frá þessari aðalreglu eru þær einar, er felast í næstu greinum, 44., 45. gr. og þær lúta að eins að fjárskiftum hjónanna, framfærslu og skaðabótum. Að öðru leyti eru afleiðingar ógildingarinnar jafnvel fyrir hjónin sjálf sem afleiðingar af hjónaskilnaði. Þess er getið, að nýgjörvingurinn »lögfylgjur« er notaður í sömu merkingu og danska orðið »Retsvirkning« og mundi vera nothæfur þangað til betra orð kynni að finnast.

Um 44. gr.

Greinin á að eins við fjelagsbú. Hafi sjereign átt sjer stað kemur ekki til fjárskifta.

Grein þessi hljóðar um fjárskifti hjónanna, og er nýmæli að því leyti, sem hún ætlast til að skiftunum verði hagað svo einnig gagnvart grandalausum maka, sem ekkert hjónaband hefði átt sjer stað, að svo miklu leyti sem hagar búsins leyfir. Þó leiðir það af því, sem sagt er um 43. gr., að löglegar eldri skuldbindingar gagnvart þriðja manni ganga á undan rjetti hvors hjóna til að taka úr búinu alt það, er það lagði í búíð, sbr. orðin »tekur af óskiftu«, enda er svo fyrir mælt, að hluti beggja lækki hlutfallslega, hrökkvi búíð ekki til þess að

hvort fái sitt óskert. Auk þess eru gjafir afturtækar, þó með því skilyrði, að eigi sje orðnar lögleg eign þriðja manns á undan ógildingu, sbr. næst á undan.

Um 45. gr.

Sje hjónaband ógilt vegna blóðskammar eða tvíkvænis, getur grandalaus maki heimtað bætur af hinum, er vissi um meinbuginn.

Slikt hið sama gildir um grandalausn maka, hafi hjónaband verið ógilt vegna geðveiki ógildingardómhafa samkvæmt fyrri málsgr. 41. gr. eða vegna ógildingarástæðna eftir 42. gr., hafi stefndum i skaðabótamálinu verið kunnugt um ógildingarástæðuna; aftur á móti getur stefndandi samkvæmt 2. málsgr. 41. gr. eigi krafist hóta. Honum er látin nægja ógilding og fjárskifti, nje heldur verður bóta krafist af hendi grandalauss stefnds.

Bætur samkvæmt grein þessari verður dómariinn að tiltaka eftir beggja kjörum, þörf bótaþega og efnahag bótagjaldanda. Vegna þess, að hætt væri við, að sannanir spiltust ef draga mætti bótakröfuna, er áskilið að hún sje gerð um leið og ógildingar er krafist, enda sanngjarnt gagnvart bótagjaldanda, þótt brotlegur sje, að kröfu sje eigi haldið yfir höfði hans lengur en þarf.

Væri stefndi efnamaður, mundi einn tiltekinn gjalddagi að jafnaði verða ákveðinn, en ella fleiri gjalddagar (periodisk).

Um 46. gr.

Hjer umrædd regla er samkvæm 2. gr. fátækralaga 1905, þá er hjón skilja, en ólík tillögum frumvarpsins um framfærslu hjóna eftir hjónaskilnað. Fyrirmæli greinarinnar gilda jafnt, er almenningssákærvaldið lætur ógilda hjónaband og þá er ógilding fer fram eftir kröfu annars hjóna, enda þó að viðurhlutameira sje að svifta hið sýkna framfærslurjetti í fyrri fallinu. En þar bælir það stundum nokkuð úr, að dómariinn getur ákveðið því hjónanna bætur á tilteknum gjalddögum.

Um 47. gr.

Enða þó að eigi væri óeðlilegt, að rjettur konu til að kenna sig til manns síns fjelli niður af sjálfu sjer er hjónaband þeirra væri ógilt, þá er þó reglu D. fr., sem er samkvæm S. l. (8. gr. 5. kap.), haldið, enda frjálslagra, að maðurinn sje þar eigi alveg áhrifalaus úr því að fráskilin kona má heita einráð um það eftir 3. gr. nafnalaganna nr. 41,1913, hvort hún heldur nafni manns síns eða kastar því.

Um 48. gr.

Sje ógildanlegu hjónabandi slitið vegna dauða annars hjóna eða vegna hjónaskilnaðar, er ekki frammar um ógildingu að ræða, af hverri ástæðu sem hjónabandið er ógildanlegt. Tilgangi ógildingarinnar, hneykslunarhellu almenningss, hafi um ógildanlegt hjónaband vegna blóðskammar eða tvíkvænis (40. gr.) verið að ræða, er þá rutt úr vegi og lausn fengin til handa eftirlifandi maka, hafi hjónabandið verið ógildanlegt eftir kröfu annars hjóna (41. og 42. gr.).

En með því er engan veginn sagt, að eftirlifandi maki — um skilnað vegna ástæðna samkvæmt 40., 41. og 42. gr. þarf eigi að ræða — hafi fengið fullar bætur eða að erfingjum hins látna sje altaf borgið. Hjónavígslan ein út

af fyrir sig leiðir enn að vorum lögum fullkomna sameign allra eigna annars hjóna yfir bæði. Úr þessu þarf að greiða bæði vegna eftirlátins maka og erfingja hins látna. Enn fremur kann látinn maki beint að hafa leitt það tjón yfir hinn eftirlifandi, að ranglátt væri að neita um bætur fyrir það.

1. málsgr. (og 4.) ræðir um hjónaband, sem ógilda hefði mátt vegna blóðskammar eða tvíkvænis (40. gr.), en 2. og 3. málsgr. um hjónaband, sem ógilda hefði mátt samkvæmt kröfu annarshvors hjóna af öðrum ástæðum (41. og 42. gr.).

Hafi hjónabandið verið ógildanlegt samkvæmt 40. gr., en annað hjóna látist áður en dómur gekk, getur eftirlifandi maki, hvort sem hann hefir verið sýkn. eða sekur, fyrst og fremst krafist fjárskifta samkvæmt 44. gr. hafi sameign verið með hjónunum að meira eða minna leyti. Auk þess getur eftirlifandi maki, hafi hann verið grandalaus, krafist bóta samkvæmt 45. gr. — Og enn geta erfingjar hins látna krafist fjárskifta samkvæmt 44. gr., en skaðabóta samkvæmt 45. gr. geta þeir eigi krafist, þó að látinn maki hafi verið grandalaus.

Hafi hjónabandið verið ógildanlegt af ástæðum, sem hjónin ein rjeðu, hvort hreyfa skyldi eða eigi (41. og 42. gr.) kemur 2. málsgr. 48. gr. fyrst til skoðunar:

Hafi maki látist áður en ógildingarmál er höfðað og áður en málshöfðunarfrestur var á enda (6 mánuðir eða í síðastalagi 3 ár frá vígslu), getur eftirlifandi maki, hvort sem hann var grandalaus eða ekki, svo og erfingjar hins látna alt af krafist fjárskifta samkvæmt 44. gr. Auk þess getur eftirlifandi maki, hafi hann verið grandalaus, eftir atvikum, krafist bóta samkvæmt 45. gr. Erfingjar látins, grandalauss maka geta aftur á móti ekki krafist skaðabóta.

Hafi ógildingarmál verið höfðað, en sækjandi málsins síðan andast áður en dómur gekk eða svo ástatt um hann sem segir í (3. málsgr.), þá hafa erfingjar hins látna ekki rjett til að fá ógildingarkröfunni framgengt, nje heldur til að fá bætur samkvæmt 45. gr., en rjettur þeirra snýst í því falli upp í að heimta fjárskifti samkvæmt 44. gr., og þeim getur jafnvel einn erfingi gegn mótmælum hinna fengið framgengt. Samkvæði allra um slíka kröfu verður ekki heimtað, þar eð hagsmunir þeirra geta verið sundurleitir.

Allra hluta vegna verður að binda kröfuna við stuttan fyrningarfrest; 4. málsgr. setur 6 mánuði frá andláti.

Sje hið áður látna tvíkvæningur, lætur hann í rauninni tvær ekkjur á lífi eftir sig. En nú eignast ekkja oft ýmislegt verðmæti eftir mann sinn, stundum beint að lögum, svo sem eftirlaun, hafi maðurinn verið eftirlaunaður embættismaður, nokkur atvinnurjettindi o. s. frv., eða þá beint vegna ráðstafana mannsins, svo sem keyptan framfærslueyri. Nú geta atkvik að visu legið svo, að enginn vafi leiki á um hvor skuli hreppa tiltekið verðmæti, maðurinn hefir t. d. keypt framfærslustyrk eftir sinn dag á nafn annarar konu sinnar, enda hreyfir 4. málsgr. eigi við slíkri ráðstöfun, og fellur þá alt í ljúfa löð. En oftast mundi »ekkjanc« að eins nefnd, enda svo tekið til orða í mörgum hjer að lútandi lögum. Í því falli þarf úrgreiðslu löggjafans og hún er hjer ætluð á þá leið, sem langofast mun rjettlátust: Verðmætið er ætlað þeirri ekkjunni, er fyr átti tvíkvæning. Deyi konan fyr, og hafi átt tvo bændur, gildir vitanlega sama um eftirlaun og annað slíkt eftir hana.

Um 49. gr.

Hafi eftirlifandi maki neytt rjettar sins samkvæmt 1. og 2. málgr. 48. gr., það er, annað tveggja tekið úr sameignarbúinu alt, sem hann lagði í það, eða fengið bætur af hluta hins samkvæmt 45. gr., þykir eigi ástæða til þess að láta eftirlifandi maka auk þess erfa hinn látna, enda tapast erfðarjettur hjóna samkvæmt 17. gr. erfðatilskipunarinnar 1850 bæði við lögskilnað og borð og sængurskilnað. Aftur á móti er ætlast til að hann haldi lögmæltum rjetti sínum, hafi fjárskiftakrafa samkvæmt 44. gr. verið gerð af hendi erfingja hins láta.

Um VI. kafla.

VI. kafli D. fr., sem ræðir bæði um skilnað að borði og sæng og um lögskilnað, er hjer skift i tvent og er íslenzka frumvarpið því einum kafla lengra en D. frv. VI. kafli snýst um borð og sængurskilnað.

Skilnaður að borði og sæng hefir hjer á landi verið notaður eins og í Danmörku og Noregi, sumpart sem undirbúningsstig undir lögskilnað og sumpart sem sjálfstæð samvistaslit. Í Danmörku leiðir ekki nema 3. hver borð- og sængurskilnaður til lögskilnaðar. Hjer vantar skýrslu um það. Borð- og sængurskilnaður er nú lögmæltur í Svíaríki (hemskilnað) með 1. og 2. gr. 6. kap. hjúskaparlaganna frá 1915 og er þar veittur af dómstólunum. Í Danmörku veitir valdstjórnin nú leyfi til borð- og sængurskilnaðar, en eftir nýja frumvarpinu er valdstjórninni (háyfirvöldunum) því að eins ætlað að veita hann, að hjónin sjeu sammála (54. gr. frumvarpsins), en ella dómstólunum (55. gr.). Í Noregi veitir valdstjórnin borð- og sængurskilnað og á framvegis að gera það eftir nýja frumvarpinu, amtmenn, sjeu hjónin sammála, en ella konungur.

Borð- og sængurskilnaður hefir gefist vel hjer á landi, bæði sem sjálfstæð samvistaslit án eftirfarandi lögskilnaðar og sem undirbúningur undir lögskilnað. Valdstjórnin hefir veitt leyfi til hans, sýslumenn og bæjarfógetar, er hjónin hafa verið ásátt um öll skilnaðarkjör, en stjórnarráðið ella, og ekki kunnugt um að valdstjórnin hafi misbeitt því valdi sínu. Þykir því hvorki ástæða til að breyta sjálfum skilnaðinum nje taka veitingarvaldið af valdstjórninni. Miklu hentara, eftir því sem hjer á landi hagar til, að láta valdstjórnina fara með veitinguna líkt og í Noregi, heidur en að fela það dómstólunum að nokkru eða öllu leyti, enda hafa dómstólarnir verið lítt eða eigi notaðir til lögskilnaðar.

Um 50. gr.

Vitanlega getur ekki komið til mála að halda hjónum saman, sem ásátt eru um að slita samvistir, enda er þeim í því falli ætluð jafn-auðveld leið til þess sem hingað til.

Um 51. gr.

Að núgildandi lögum, 13. gr. stjórnarskrárinnar (og að öðru leyti aðallega eftir venju), er valdstjórnin yfirleitt ekki skyld að veita leyfi og undanþágu í tilteknu falli. En eins og löggjafinn getur tekið og hefir tekið af henni vald til tiltekinnna leyfisveitinga, eins ætti honum að vera frjálst að skylda hana til að veita

tiltekin leyfi er sjerstaklega stendur á, enda dæmi til þess, sbr. t. d. 29. gr. laga nr. 3,1900. Hjer er því síður ástæða til að skirrast við skylduveitingu, sem konungi er ekki ætlað að veita leyfið.

Væntanlega þykja ástæður þær, er greindar eru í greininni, nógu sterkar til að heimila skilnað að borði og sæng eftir kröfu annars, og þá, eftir atvikum, gegn mótmælum hins, svo sem nú er lögmælt í Svíaríki, enda mun það vera orðin nokkurnveginn fóst venja að neita nú eigi um borð- og sængurskilnað, er svo er ástatt sem getur í 1. málsgrein. Hitt gæti fremur komið til mála, að gera þær ástæður umsvifalaust að lögskilnaðarástæðum. Það er þó látið ógert hjer, aðallega af tveim ástæðum. Önnur sú, að þá mundi með ástæðutilbúningi til málamynda full auðvelt að ná lögskilnaði, enda hefir bið sú, er borð- og sængurskilnaður hefir í för með sjer, ósjaldan leitt til samvista og stundum til bóta. Hin, að telja má víst, að Danir og Norðmenn lögleiði lík ákvæði innan skamms.

Að því er sjerstaklega snertir ástæðu þá, er greinir í 2. málsgrein, megt ósamlyndi, þykir fyrirvarinn í niðurlagi greinarinnar nauðsynlegur, þar eð annað hjóna gæti ella með vítaverðu háttalagi sínu (einu saman) fengið skilnaðarvilja sínum framgengt.

Um 52. gr.

Nú reynir prestur og valdsmaður að miðla málum með borð- og sængurskiljandi hjónum. Sáttaumleitun fyrir valdsmanni miðar að eins að því að ná samkomulagi um lögfylgjur skilnaðarins.

Sáttaumleitun fyrir sáttanefnd á nú að geta komið í stað sáttaumleitunar fyrir presti, ef bæði hjónin óska þess eða bæði heyra eigi til sama trúfélagsi Ákvæðum tsK. 18. október 1811 og opins brjefs 10. febrúar 1818 er haldið hjer. (og í 71. gr.) og eldri ákvæðin því afnumin í 110. gr. Að öðru leyti þykir eigi ástæða til að fara frekar í greinina, sem er nokkuð breytt frá 77. gr. D. fr.

Um 53. gr.

Í grein þessari og 6 næstu greinum ræðir um lögfylgjur borð- og sængurskilnaðar, fjárskifti, framfærslu annars á hinu, beggja á börnum og foreldra- vald yfir börnunum.

53. gr. (66. gr. D. fr.) ræðir um fjárskifti og fer með það nýmæli í orði kveðnu, að fjárskifti skuli þegar fara fram með hjónunum. En svo hefir oftast orðið í framkvæmdinni, þó að sameign geti haldist laganna vegna.

Skiftin fara fram eftir gildandi lögum. Þó er ætlast til þess, að það hjóna, í framkvæmdinni sennilega oftast konan, sem heldur börnunum, og hefir þá um leið heimilishald áfram, fái innanstokksmuni og aðrar nauðsynjar til heimilishalds, er borð- og sængurskilnaður verður vegna framfærslutregðu eða drykkju- skapar eða annara lasta hins. Þetta nýmæli mundi því sanngjarnara, sem hitt hjóna mundi í slíku falli sjaldan stofna heimili fyrst um sinn, heldur hola sjer niður hjá öðrum. Og er því óisjárverðara sem eigi ósvipaðrar ívilnunar kennir jafnvel gagnvart skuldheimtumönnum, sbr. 27. gr. laga nr. 19, 1887 og 13. gr. laga nr. 7, 1894, enda svo í 18. gr. 6. kap. S. 1.

Um 54. gr.

Samkvæmt 2. gr. fátækralaganna er hvoru hjóna um sig skylt að fram-

færa hitt meðan hjónabandinu er eigi slitið að lögum. Konan að lagabókstafrum til eigi síður en bóndinn. Þó geta hjónin, sem oftast eru fjárráð, konan verður það alt af við borð- og sængurskilnað, leyst sig undan þessari skyldu hvort gagnvart öðru, en vitanlega eigi gagnvart framfærslusveit. Því er svo til orða tekið í greininni (68. gr. D. fr.), að ákveða skuli í skilnaðarleyfinu »hvort og að hve miklu leyli annað hjóna skuli framfæra hitt«. Það er hjónunum fyrir bestu og óbeinlínis sveit þeirra, að þetta — framfærsluskylda hjóna hvors gagnvart öðru — sje útgert þegar í stað, enda mun svo langoftast verið hafa. Mælikvarða framfærsluupphæðar þarf væntanlega eigi að útlista, nje heldur hitt, að skilnaðarvaldur fái engan styrk af hinu, »nema sjerstaklega standi á«. Með auðkendu orðunum er átt við, að ósjálfráð atvik geti haft nokkur áhrif á skilnaðarástæðu, svo sem sjúkdómur á framfærslutregðu. Eftir því sem hagar til á landi hjer, mundi framfærsluskyldan, hjer eftir sem hingað til, langoftast lenda á bóndanum.

Um 55. gr.

þarf væntanlega eigi að orðlengja. Nýmæli, frá því sem nú tíðkast venjulega, mun eigi annað í greininni (70. gr. D. fr.) en það, að ætlast er til að foreldravaldið yfir tilteknu barni sje óskift hjá öðruhvorum foreldri en eigi hjá báðum. Og er það áskilið til þess að reyna að girða fyrir óheppilegar afleiðingar af ef til vill gagnstæðum og óvildarfullum áhrifum annars foreldris á barnið í hins garð. Annars verður leyfisveitandi að ráða mestu um það »hvað börnunum er fyrir bestu«. Það fer eftir atvikum í hverju falli.

Um 56. gr.

Samkvæmt 3. gr. fátækralaganna er hvoru foreldri um sig skylt, hvort heldur sameign eða sjereign er með þeim, að framfæra börnin. Sjeu bæði foreldrin jafnvel stödd, mundi að jafnaði sinn helmingur framfærslukostnaðar lenda á hvoru um sig. Aunars er leyfisveitanda ætlað að skifta framfærslu barna eftir álitum á öllum hag beggja, þareð heppilegast er, að út sje gert um þetta sem annað, allra aðstandenda vegna, þegar í stað.

Greinin svarar til 71. gr. D. fr.

Um 57. gr.

Greinin (72. gr. D. fr.) fer tæplega með nýmæli með því að ætla má, að breyta megi þegar ákveðnum meðlögum. Þó er orðaður fyrirvari um að einskorða megi framlag annara hjóna með hinu. Er sjálfgefið að fjárráð hjón geti samið svo um að gilt sje sín á milli, enda oft nauðsynlegt öðru eða báðum að vita þegar vissu sína í þessu efni. En ætlast er til að leyfisveitandi geti einskorðað meðlagið án samkomulags. Verði að telja áriðandi fyrir annað eða bæði, að svo sje gert.

Um 58. gr.

Enda þó að gera megi ráð fyrir, að eigi verði hróflað við hjer umræddum samningum að jafnaði, sjeu aðilar fjárráðir og samningarnir að öðru leyti lögum samkvæmir, svo sem kaupmálaforms gætt þar sem það er áskilið, þá þykir þó verða að opna því hjóna, er ofhart hefir orðið úti, t. d. af því að hitt hefir leikið á það, leið til leiðrjettingar og verður hún auðvitað að liggja um dómstól-

ana, eigi foreldrin ein hlut að máli. En hins vegar eðlilegast, að leiðrjettingarvaldsins sje auðleitað, er foreldrin hafa samið um framfærslu barnanna. Er því yfirvaldinu þar ætlað leiðrjettingarvaldið, enda umsjá með börnum og öðrum framfæringum hjá yfirvaldinu. Að öðru leyti þarf greinin (73. gr. D. fr.) naumast skýringa við.

Um 59. gr.

Með því að eigi þykir rjett að gera maka að skilgetnum börnum lægra undir höfði en óskilfengnum mæðrum, þykir rjett að þau njóti og hinnar hagkvæmu innheimtu 9. gr. fátækralaganna. Með orðunum »að svo miklu leyti sem þær eiga við« er sjerstaklega átt við, að í stað þarnefnds meðlagsúrskurðar komi skilnaðarleyfi og að ákvæði fátækralagagreinarinnar um meðalmeðlag komi hjer eigi til skoðunar. Samsvarandi ákvæði greininni (74. gr. D. fr.) vantar S. l., en lík ákvæði og eru í 2. málsgrein eru í N. fr. (65. gr.).

Um 60. gr.

sem er samræm núgildandi reglum og bæði í S. l. (27. gr. 6. kap.) og í D. fr. (76. gr.) en eigi sjerstaklega orðuð í N. fr., þarf eigi athugasemd.

Um III. kap.

Af 20 greinum kafla þessa ræða 10, 61.—70. gr. um skilyrði lögskilnaðar, 2, 61. gr. niðurlag og 71. gr., um það hversu skilnaður fæst og 9, 72.—80. gr., um lögfylgjur skilnaðar.

Um skilnaðarskilyrðin eða um það fyrir hverjar orsakir skilnaður fæst, skal þess þegar minst, að hjer er að eins átt við þær orsakir, er slita lögfylgjum hjónabands frá þeim degi er skilnaðarúrskurður, dóms eða stjórnarráðs, gengur Um ógildingarástæðurnar eða þær orsakir, er varða ónýtingu hjónabands frá upphafi, er rætt áður, sjá athugasemdir um 40.—42. gr. Verður sumra ákvæða síðarnefndra greina í þessum kafla getið síðar.

Annars má segja, að skilnaðarástæðurnar í nýnefndum skilningi verði yfirleitt hinar sömu og áður, enda verður þar að gæta mikillar varúðar. Hjónabandið verður enn að teljast affarasælasta mótið fyrir samfarir karls og konu, eigi að eins fyrir aðilana sjálfa, einkum konuna, heldur sjerstaklega fyrir börnin og þar með óbeinlínis fyrir alt þjóðfjlagið. Ákvæði flestra þjóða á því sviði eru með hinum allra elstu, t. d. eru aðalákvæði vor um skilnað hjóna frá 1587. Mun af því mega marka, að hjónabandið sje í eðli sínu allsamgróid mannlegu eðli eða þó að minsta kosti ekki fallið til þess að gera tjeðar breytingar á aðaldráttum þess, enda hefir það alstaðar reynst svo.

Það er örðugt að segja ákveðið um þær breytingar, er frumvarp þetta kann að gera á skilnaðarástæðum þeim, er nú gefast. Kemur það aðallega af því, að svo má heita, að skilnaður sje nú eingöngu veittur af landsstjórninni, eigi að eins vegna lögumæltra ástæðna, dómsástæðna, heldur og eftir álitum samkvæmt 13. gr. stjórnarskrárinnar, en stjórnin hefir eigi birt og birtir eigi slíka úrskurði. Stjórnarráðið hefir að visu góðfúslega gefið höfundu þessara athugasemda kost á að kynnst undirtektum sínum undir skilnað frá því er stjórnarráðið fluttist heim,

en það er of stuttur tími til þess, að byggt verði á, enda tilfellið eðlilega eigi mörg með svo fámennri og dreifðri þjóð. Samanburðurinn milli þess, sem er, og ráðgert er að verði, er því ábyggilegri um ástæður þær, er kallaðar eru dómsskilnaðarástæður (lögmaeltar) en um hinar, sem dómstólarnir mega eigi taka til greina, en yfirvöldin geta veitt skilnað fyrir.

Dómsskilnaðarástæður eru nú, 1. hór, 2. tvíkvæni, 3. brotthlaup (desertio), 4. útlegð, og 5. lífstiðarfangavist. Af þessum er nr. 1.—3. haldið, sbr. 66., 65. og 63. gr. Aftur á móti er útlegðar, sem nú eigi er hugsanleg nema samkvæmt 17. gr. hegningarlögganna, og eigi raungæf í því falli, vegna þess að varnarþing mundi oftast vanta til málshöfðunar, eigi getið sem skilnaðarástæðu, nje heldur lífstiðarfangelsis. En um báðar þessar ástæður má segja, að þær geta komið til skoðunar sem ógildingarástæður samkvæmt 42. gr. 4. lið, sbr. orðatiltækið »villa heimildir á sjer eða með því að leyna atvikum úr lífi sínu o. s. frv.« Auk þess væri ugglaus heimild fyrir veitingu skilnaðar vegna lífstiðarfangelsis sem réfsingar, úr því að jafnvel refsídómur til 2 ára fangavistar nægir samkvæmt 69. gr.

Hinsvegar er 3 ára hvarf hjer lögmaelt skilnaðarástæða (64. gr.), kynsýki (67. gr.) og misþyrming, hvort heldur á maka eða börnum (68. gr.), en engin þessara ástæðna er beint skilnaðarástæða að núgildandi lögum. Þó er ekki ósennilegt, að hvarfi og misþyrmingu geti verið þannig háttáð, að gera mætti sjer von jafnvel um dómsskilnað samkvæmt lögjöfnuði frá reglunum um brotthlaup í tsk. 1587. Og að minsta kosti hefir umboðsstjórnin veitt skilnað af þeim ástæðum, og er þá ekki um fjölgun skilnaðarástæðna að ræða nema í orði kveðnu. Kynsjúkdómur er eins og þegar hefir verið drepit á meðal ógildingarástæðna þeirra, er maki hefir vald á samkvæmt 42. gr. 3. lið. Er því þegar af þeirri ástæðu eðlilegt, að sóknþærum maka sje heimilað að krefjast hins minna, sem sje skilnaðar, 67. gr. nær þó, eins og nánar skal sýnt þegar að henni kemur, lengra en 3. liður 42. gr., og er að því leyti um nýja lögmaelta skilnaðarástæðu að ræða og jafnvel um nýja skilnaðarástæðu, hafi umboðsstjórnin eigi veitt skilnaðarleyfi af þeim ástæðum. En að því sleptu verður sú skilnaðarástæða að teljast rjettmæt ekki sist er kynsýki er lögmaelt sem ógildingarástæða, jafn afleiðingarik og kynsýki nú er talin.

Þær ástæður, er umboðsstjórn hefir veitt skilnað fyrir, að sleptum lögmaeltu ástæðunum (dómsskilnaðar), eru aðallega 1. eftir 3 ára borð- og sængur-skilnað, 2. eftir 3 ára samvistaslit án leyfisbrjefs, 3. vegna refsídóms til að minsta kosti 3 ára betrunarhúsvinnu, 4. vegna ólæknandi geðveiki, 5. vegna langgæfrar samfaraneitunar og 6. vegna leynds þunga konuefnis af völdum annars en bóndaefnis. Af ástæðum þessum eru 4 hinar fyrstnefndu beint orðaðar í frumvarpinu, sjá 61., 62., 70. og 69. gr. Hinar eru aftur á móti ekki orðaðar fremur en í núgildandi lögum. Dulín þungi mundi þó sennilega geta verið ógildingarástæða samkvæmt 4. lið 42. gr. og ef til vill gæti samfaraneitun verið svo háttáð, að orða mætti lögjöfnun frá reglunum um brotthlaup, og væri í þessu þá að eins um fjölgun í orði að ræða.

Eins og þegar er drepit á er úrskurðarvaldið að núgildandi lögum sumpart hjá dómstólunum og sumpart hjá umboðsstjórninni, þann veg að hjón geta leitað dómstólanna út af lögtilteknun ástæðum og eigi öðrum, en umboðsstjórnarinnar bæði út af þeim ástæðum og öðrum. En í reyndinni hefir þetta farið svo, að umboðsstjórnarinnar er nú nálega eingöngu leitað og ber margt til þess. Senni-

lega hefir mestu ráðið, að sú leið er fljótfastari og kostnaðarminni en dómstóla-
leiðin, auk þess sem hún er áferðarfallegri, líklegri til þess að halda megi oft
meira eða minna viðkvæmum atvikum í lágum, enda sennilega fá eða engin
dæmi þess, að umboðsstjórnin hafi misbeitt valdi sínu.

Eftir D. fr. er dómstólunum einum ætlað úrskurðarvald, er hjón greinir
á, sbr. 57.—65. gr. þess frumvarps. Eftir 6. kap. S. l. fæst skilnaður þar í landi
að eins með dómi. Eftir 9. gr. N. l. frá 20. ágúst 1909 er úrskurðarvaldið og hjá
dómstólunum að sleptum úrskurði konungs út af 2 ástæðum (geðveiki eftir vigslu
og samvistaslit, sbr. 7. og 8. gr.).

Allar áður nefndar ástæður eru líklegar til þess að hafa allmikið fram-
búðargildi hjer á landi. Er því umboðsstjórnarleiðinni haldið sem einkaleið í 61.
gr. er hjónin eru sammála um skilnað og skilnaðarkjör, en hjónum, sem ber á milli,
leyft að fara hvort heldur til umboðsstjórnarinnar eða dómstóla, eftir því sem
þau kjósa, þó með þeirri viðbót, að umboðsstjórnin getur heimtað rjettarskýrslu
áður en hún veitir skilnaðarleyfi eða jafnvel vísað málinu alveg frá sjer, telji hún
það eigi nægilega upplýst eða vafasamt, 71. gr. Þetta fyrirkomulag mun eftir
öllum atvikum heppilegast hjer á landi, meðal annars vegna erfiðleika um mála-
rekstur hjer, sjerstaklega til sveita, þar sem litt kleyft er að ná til málaflutnings-
manna. Með þessu fyrirkomulagi geta þeir, sem kynnu að treysta dómstólunum
betur og eigi skirrast við aukna fyrirhöfn, þegar i upphafi leitað dómstólanna og
þeir, sem umboðsstjórnin kynni að vísa frá sjer, einnig lagt mál sitt undir þá
og yrðu þannig betur settir en þeir, sem nú leita umboðsstjórnarinnar án lög-
mæltra skilnaðarástæðna og fá nei, því að þeir komast eigi lengra. Um lögfylg-
jur lögskilnaðar er vísað til athugasemdanna hjer að framan um lögfylgjur borð-
og sængurskilnaður, sjá um 53. og 59. gr. Það sem milli ber, mun verða athug-
að við hlutaðeigandi greinir.

Að svo mæltu er vikið að einstökum greinum.

Um 61. gr.

Nú fá hjón að jafnaði eigi lögskilnað fyrr en eftir 3 ára borð- og sængur-
skilnað. Hjer eftir á eigi að þurfa nema 1 ár, sjeu hjónin sammála, og ella eigi
nema 2 ár og mun það eftir atvikum nægur reynslutími, enda svo samkvæmt
D. fr. og samkvæmt N. l. frá 1909. Samkvæmt 3. gr. 6. kap. S. l. getur hvort um
sig aftur á móti heimtað skilnað eftir 1 árs bið.

Að núgildandi lögum (tsk. 23. ágúst 1904, I. j. sbr. tsk. 21. desember
1831, I. d.) fá hjón, eftir 3 ára borð- og sængurskilnað og itækada sáttaumleitun
fyrir presti og valdsmanni, leyfi til lögskilnaðar hjá sýslumanni eða bæjarfógeta,
sjeu þau sammála um skilnaðarkjör. Af því að biðtími hjónanna er nú mjög
stytur, en ekki þykir ráðlegt að hætta á að losað sje of mikið um hjónabandið,
þykir varlegra að stjórnarráðið láti úti skilnaðarleyfið, altjend fyrst í stað, meðan
reynsla er að komast á. Mætti svo síðar láta sýslumann og bæjarfógeta taka við,
því er bætt við greinina heimild til breytingar um þetta atriði með konunglegri
tilskipun. Sáttaumleitun fyrir valdsmanni þarf til lögskilnaðar sem til borð- og
sængurskilnaðar, sbr. athugasemd um 52. gr.

Um 62. gr.

Líkt núgildandi venjuveitingu umboðsstjórnar, nema hvað hjónin bæði í

Þessu falli og öðrum föllum eiga veitinguna nú, að minsta kosti í orði kveðnu, undir högg að sækja er þau leita umboðsstjórnarinnar, en eiga eftir frumvarpinu jafnt heimtingu á henni af hendi stjórnvalda sem af hendi dómstóla. Niðurlag greinarinnar á að varna því, að menn »geri í« skilnaði með einhliða, vítaverðu háttalagi, sbr. það, sem sagt er um 51. gr.

Um 63. gr.

Að núgildandi lögum (tsk. 1587) heimilar »brotthlaup« hjónaskilnað eftir 3 ár, hafi hið yfirgefna hvorki samþykkt brottför hins nje hitt haft lögsmæta ástæðu til brottfarar (desertio malitiosa). Fresturinn er hjer stytur um 1 ár að dæmi D. fr., 5. gr. 6. kap. S. l. og 6. gr. N. l., enda samgöngur nú meira en þriðjungi greiðari en áður var, bæði milli landa og innan lands. En 7 ára brottvist annars maka án upphaflega rjettmætrar brottfarar (desertio simplex) er hjer slept, með því að skilnaður mundi fást af þeirri ástæðu þegar eftir 3 ár, annaðhvort samkvæmt 62. gr. eða að minsta kosti borð- og sængurskilnaður eftir 51. gr. Annars er ekki hróflað við sjálfu brotthlaups hugtakinu.

Um 64. gr.

Auk þess, sem tekið er fram í athugasemdum um upphaf kalla þessa, skal þess eins getið hjer, að það skilur »hvarf« annars vegar og samvistaslit eftir 62. og 63. gr. hinsvegar, að í fyrra fallinu er eigi um ólögsmæt samvistaslit að ræða. Greinin mundi einkum koma til framkvæmda er spurnir hefðust eigi fram- ar af manni, er farið hefði eitthvað lögsmætra erinda sinna, svo sem af því að skip kæmi eigi fram. Greinin er æskileg, enda líklegt að umboðsstjórnin hafi veitt skilnaðarleyfi, er svo hefir staðið á.

Um 65. gr.

Refsivert tvíkvæni mundi að jafnaði leiða til ógildingar af hendi ákærvalds, samkvæmt 40. gr. Þó þarf eigi svo að vera, enda er hvorum maka um sig og eldri maka tvíkvænings heimilaður skilnaðarrjettur í 3. málsgrein nýnefndrar greinar. Eldri maki mundi sennilega ósjaldan nota heimildina og grandalaus maki tvíkvænings stundum. Aftur á móti er tvíkvæningi ekki ætluð not hennar, eins og á að sjást á niðurlagi greinarinnar. Málshöfðunarfrest þykir verða að setja, og er hann ákveðinn 6 mánuðir í samræmi við aðra fresti.

Um 66. gr.

Hór hefir langa lengi verið og er enn skilnaðarástæða í öllum löndum, þar sem skilnaður á annað borð er lögheimilaður. Er það hjer á landi samkvæmt tsk. 1587 og þar bundinn ýmsum skilyrðum, svo sem að hitt hjóna sje sýknt af sams konar yfirsjón og þykir ekki lengur haldandi í það. Aftur á móti er haldið ákvæðinu, að samþykki (fyrirgefning) sem vitanlega getur lýst sjer svo í athöfn, (t. d. samsængan) sem í orði, spilli málshöfðunarrjetti sækjanda. Niðurlag 1. málsgreinar á og að girða fyrir það, að maki, sem komið hefir hinu til brotsins eða stutt að því, (»Rufferj«), geti fengið skilnað og er að því leytí til einnig haldið áskilnaðinum um að skilnaðarbeiðandi skuli eigi hafa gefið hinu sjerstakt tilefni til »fallsins«. Það er ætlast til, að hór sje skilnaðargæfur þó að hendi borð- og sængurskilin maka, og þá því fremur samvistaslitin, án leyfis.

Auk hórs er »saurlifnaðarverk« og talið skilnaðargæft og er það nýmæli. S. l. (8. gr. 6. kap.) áskilja »annan straffbar utukt« og N. l. (51. gr.) »anden straffbar utugtig omgengelse«, en D. fr. »andet usædeligt Forhold«. Það er ætlast til að hór sje skilnaðargæfur, þótt ekki verði refsað fyrir hann, t. d. vegna 68. gr. hegningarlaganna. Því er ekki hægt að nota lík orðatiltæki og eru í S. l. og N. fr. Og danska orðalagið, sem verður að leggja alt á vald dómarsans, þykir of óákveðið og of rúmt. Ástæðan til hjónaskilnaðar vegna hórs, er sennilega, altjend með fram, sú, að það brot lýsir að minsta kosti oft svo miklu fráhrarfi frá hinu og þá oft um leið aðdrætti að samfaraaðila og snerti svo viðkvæma strengi hjá hinum maka, að hæpið sje farsælt framhald hjónabandsins úr því. Fyrir því þykir rjett að takmarka orðið við þann saurlifnað, er líkur er hór að þessu leyti, en það mundi sjerstaklega ef eigi einvörðungu vera saurlifnaður samkvæmt 178. gr. hegningarlaganna, þó því að eins að báðir aðilar sjeu menn, en hvorugt dýr.

Málssóknarrjettinn þykir þurfa að takmarka svo sem annarsstaðar og auk þess binda hann fortakslaust við tiltekinn tíma frá skilnaðargæfum verknaði.

Um 67. gr.

Þar sem dulinn kynsjúkdómur getur verið ógildingarástæða, sbr. 42. gr., þykir eðlilegt að heimila maka skilnað, hafi hinn sýkst eftir vigslu og lagt heilbrigðan í jafnalvarlega sjúkdómshættu og kynsjúkdómur er, enda viðbúið að sjúklingurinn hafi aflað sjer veikinnar með hórbroti. Aðalatriðið er hjer, sem við dulinn kynsjúkdóm fyrir vigslu, tvíþætt, sýkingarhættan og vitneskjuleysi hins heilbrigða maka um sjúðóminn. Því er sjúkdómurinn því að eins skilnaðarástæða, að heilbrigði makinn hafi eigi vitað um sjúkdóminn. Hafi hann vitað hinn sjúkan og þó haft samfarir við hann, verður eigi af skilnaði. Og rjett rakin hugsun frá aðalástæðunni, sýkingarhættunni, leiðir til þess að skilnaður fæst eigi þrátt fyrir viðhafðar samfarir, hafi heilbrigður ekki sýkst og sje sjúkdómurinn hættur að vera sótt næmur þá er skilnaðarmál er höfðað. Auk skilnaðar stendur eðlilega 182. gr. hegningarlaganna í fullu gildi áfram.

Um 68. gr.

Hjer umrædd ástæða er nýmæli að lagabókstaðnum til, en umboðsstjórnin mun hafa veitt skilnað vegna hennar og ef til vill mundu dómstólarnir einnig telja hana skilnaðargæfa eftir reglunum um lögjöfnun frá »brotthlaups«-reglunum. Hún á að vera skilnaðargæf ein út af fyrir sig, þó að refsingu verði eigi komið fram, t. d. vegna geðveiki ofsækjanda. Svo er og eftir S. l. (10. gr. 6. kap.). Með misþyrmingu, sbr. 204. gr. hegningarlaganna, er átt við meðferð, sem leggur andlega eða líkamlega velferð þess, er fyrir verður, í hættu. Um málshöfðunarfræst er sama að segja og áður.

Um 69. gr.

Hjer um rædd ástæða er skilnaðargæf samkvæmt veitingarvenju umboðsstjórnar að öðru leyti en því, að hegningartíminn er hjer stytur úr 3 árum í 2 ár, svo sem ætlast er til að verði í Danmörku (64. gr. D. fr.). Í Sviaríki er hegningartíminn þó 3 ár (11. gr. 6. kap. S. l.), þó þannig, að dómstólarnir mega dæma skilnað fyrir jafnvel 6 mánaða brot ef sjerstaklega stendur á. Í Noregi er

hegningartíminn og yfirleitt 3 ár (5. gr. N. l. 1909), en þar er jafnframt heimild til að dæma hjón í sundur fyrir svokallaðar smærri yfirsjónir, svo sem betl og drykkjuskap. 2 ára hegningartími virðist þó hæfilegur og samræmur því, að aðrir frestir eru styttnir. Skilorðið um að skilnaðarkrefjandi hafi verið óviðriðinn brotið mundi sjálfgefið.

Um málshöfðunarfrestinn er ekki þörf athugasemdar.

Um 70. gr.

Hjer umræddur sjúkdómur er ógildingargæf ástæða, sbr. 41. gr. og 1. lið 42. gr. Er því eðlilegt að hann sje skilnaðargæfur, komi hann seinna yfir annað hjóna og sje talinn ólæknandi, enda er hann skilnaðargæfur nú að veitingarvenju umboðsstjórnar. 3 ára biðtími er valinn af því að hann þykir að læknadómi bera nokkurn veginn áreiðanlegan vott um, að sjúkdómurinn muni vera ó- eða líttlæknanlegur. Svo er og eftir S. l. (13. gr. 6. kap.) og N. l. 1909 (7. gr.).

Um 71. gr.

nægir væntanlega að vísa til upphafsathugasemdanna um þennan kafla, að því viðbættu, að rjettarskýrslu um vafaatriði verður skilnaðarbeiðandi að afla með vitnaleiðslu á venjulegan hátt.

Um 72. gr.

nægir að vísa til athugasemdarinnar um 1. málgr. 53. gr.

Um 73. gr.

Jafnframt því að vísa til athugasemdar um 45. gr., skal það tekið fram, að dómstólarnir verða að ráða mestu um það, hvað leggja skuli upp úr orðunum »misbjóða freklega« umfram það, að engar framangreindar skilnaðarástæður mundu nægar, einar út af fyrir sig, til þess að heimila bætur eftir greininni nema misþyrming eftir 68. gr. Það er sitt hvað, að mega heimta skilnað, af því að forsendur fyrir framhaldi sæmilegrar sambúðar eru brostnar, og svo hitt að mega heimta bætur. Skilnaður mundi oftast hafa í för með sjer beinan eða óbeinan skaða um lengri eða skemri tíma fyrir annanhvorn eða jafnvel báða aðila. Þann skaða ætlar greinin eigi að bæta. Hann er að jafnaði óhjákvæmileg fylgja skilnaðar. Á hinn bóginn er eigi tilgangur að einskorða bætur við skaða, er mundi vera bótagæfur eftir almennum reglum, svo sem líkamsmeiðingar. Til þess þyrfti eigi sjerákvæði. Heldur er hugsunarmiðið það, að bæta maka þau spjöll á hag hans, sem hinn hefir valdið með þannig löguðu framferði, að eigi verði með nokkurri skynsamlegri sanngirni ætlast til, að hann búi við slíkt áfram, og mætti sennilega, auk misþyrmingar eftir 68. gr., nefna sem dæmi mikinn drykkjuskap, megnan sviðingshátt og margítrekaða litilsvirðingu.

Dómstólunum er og ætlað að meta það eftir álitum á kjörum beggja og hag þeirra fyr og nú, hve miklar bæturnar skuli vera í hverju falli. Það er bert tekið fram, að ákveða megi borgun bótanna eitt skifti fyrir öll, og mundi það verða gert er bótagreiðandi ætti nokkrar eignir, eða þá á fyrirfram tilteknum árlegum gjalddögum og mundi sú leið verða farin, er bótagreiðandi hefði aflögu-gæfar atvinnutekjur en lítil efni.

Um 74. gr.

Að núgildandi lögum, 2. gr. fátækralaganna, fellur framfærsluskylda hjóna niður með lögskilnaði. En af því að umboðsstjórnin er, að minsta kosti í orði kveðnu, frjálst um leyfisveiting skilnaðar, mun það ósjaldan hafa komið fyrir, að skilnaðarleyfið hafi áskilið meðlag af hendi annars (bónda) með hinu. Og er hjer að því leyti um nýmæli að ræða sem rjettur til framfærslu á hjer eftir (því að eins) að fást, að »sjerstaklega standi á«. Að öðru leyti er vísað til athugasemdar um 54. gr., að því viðbættu, að skilnaðarveitandi, umboðsstjórn eða dómstóll, ákveður það í hverju falli, hvort taka skuli kröfu annars um framfærslu af hendi hins til greina, þó vitanlega innan þeirra ummerkja, sem greinin setur: sjerstaklega ástæðna annarsvegar og skilnaðarsakar hinsvegar.

Um 75. gr.

nægir væntanlega að vísa til athugasemdar um 55. gr.

Um 76. gr.

visast til athugasemdar um 56. gr.

Um 77. gr.

visast til athugasemdar um 57. gr., að öðru leyti en því, að hjer er stjórnarráðinu ætlað breytingarvaldið með því að breytingin mundi hjer verða langærri en eftir 57. gr., þar sem ræðir um skilnað að borði og sæng, sem oft er til bráðabirgðar, enda hjer eftir atvikum um óvenjulega framfærslu á öðru hjóna að ræða.

Um 78. gr.

visast til athugasemdar um 58. gr. og næstu athugasemdar á undan.

Um 79. gr.

visast til athugasemdar um 59. gr.

Um 80. gr.

Hjer umræddur rjettur er í samræmi við samskonar rjett samkvæmt 47. gr., enda visast til athugasemdar um hana.

Um VIII. kafia.

Nú eru »hjúskaparmál« yfirleitt rekin sem önnur einkamál, en þó með eigi allfáum og eigi óverulegum afbrigðum. Það skiftir þjóðfélagið miklu, hversu fer um hjónaband, því eru reistar nokkrar skorður við sjerstaklega öðru meginlög máli um meðferð einkamála, einræði aðila um málið. Lýsir þetta sjer einkum í tvennu, því, að dómaramum er fengin meiri umsjá með málinu en ella gerist (brotthlaup) og því, að eigin játning stefnds bindur eigi ein enda á málið sem ráðstöfun á málefni (dispositio), hvorki í sáttanefnd nje í dómi, og er eigi heldur einhlit sönnun. Enn má geta þess, að málsathafnir aðila — framsetning

málsástæðna og sannana — eru eigi jafntímabundnar og í algengum einkamálum og að sannana má afla með yfirheyrslu aðila (sækjanda í brotthlaupsmáli).

Þessum aðaldráttum reglu og afbrigða er yfirleitt haldið í frumvarpinu, eins og hjer skal stuttlega sýnt, sbr. athugasemdir um eftirfarandi frumvarpsgreinar.

Málin eiga sem áður að vera einkamál, 3. málsgr. 88. gr., en dómariinn á þó venjulega að leita sátta, sbr. 89. gr. Almannavaldið á að hafa enn gagngerðari tók á málinu en áður, þar sem það getur nú komið fram sem sjerstakur málsaðili á hvoru dómstigi sem er, 84. gr. Játning stefnds er svift öllum áhrifum á málið sem ráðstöfun yfir málfefninu og hefir því að eins gildi sem sönnunargagn, 92. gr. Sannana má ennfremur afla með yfirheyrslu beggja aðila og frammar en áður, 91. gr. Sóknar- og varnarástæður mega yfirleitt koma fram á öllum stigum máls, 93. gr. Þó eru nokkur fullkomin nýmæli og þessi helst: Dómari má skipa öðrum aðila eða báðum málaflutningsmann og eru málsfærslulaunin þá lögð á almannaþjóð, 90. gr. Málin eru rekin fyrir lokuðum dyrum og birting fyrir almenningi á öðru en dómum hönnuð, nema samþykki beggja til rjettarhalds í heyranda hljóði eða frekari birtingar komi til. Málin komast eigi lengra en í yfirdóm, 98. gr. Nýjar varnir eru settar gegn því að mál dragist úr hófi fram eða verði höfðað að ófyrirsynju, sbr. 98. og 99. gr. Og nýjar skorður reistar við því, að umráðandi fjelagsbús (bóndi) spilli búinu í óhag gagnaðila meðan á málum stendur, 101. gr.

Um 81. gr.

Það er engin breyting gerð á hugtakinu »hjúskaparmál«, nema ef vera skyldi, að mál til staðfestingar gildi hjónabands er hjer skýlaust talið hjúskaparmál. Málið verður aðallega að snúast um gildi eða ógildi hjónabands frá upphafi eða til frambúðar, til þess að það geti heitið hjúskaparmál. Þvi væri t. d. mál út af fjárskiftum hjóna eða út af umráðarjetti yfir börnunum eigi hjúskaparmál. Niðurlag greinarinnar, sbr. 82. gr., á við vjefengingu út af því, að 1. málsgr. 35. gr. hafi eigi verið gætt.

Um 83. gr.

Það er sjálfgefið, að stefna verður báðum hjónum, höfði ákvæðuvaldið eða þriðji maður hjúskaparmál, þó eigi sje í rauninni veitst nema gegn öðru, t. d. skilnaðarmál fyrri maka tvíkvænings gegn tvíkvæningi.

Um 84. gr.

Hjer eru almannavaldinu fengin miklu áhrifameiri tók á hjúskaparmál en það hafði áður fyrir meðalgöngu dómarians. Annars þarf greinin tæplega skýringar við.

Um 85. gr.

Enda þó að hjúskaparmál geti komið mjög við fjárhag hjóna, þá er þó aðaltaug þeirra allra mjög svo einkakend. Þvi er ætlast til, að hjónin sjálf sækji og verji málin (sjeu aðilar), bresti þau að eins eigi heilbrigða skynsemi, enda er ætlast til, að heimta megj af þeim skýrslu fyrir rjetti um málsatvik. Þvi er lög-ræðissviftur sækjandi og verjandi málsaðili, nema sviftingin sje að kenna sálarvanþroska eða bilun.

Um 86. gr.

Að hjer gildum lögum eru dómstólar vorir yfirleitt dómgengir, eigi stefndur hjer heima, og fer þá venjulega um úrslitin eftir íslenskum lögum. Svo er og um hjúskaparmál. Þjóðerni skiftir yfirleitt eigi máli. Í nýrri útlendri löggjöf er aftur á móti farið að taka miklu meira tillit en áður til þjóðernis manna, meðal annars í hjúskaparmálum. Hefir sú breyting einkum magnast síðan Haagfundirnir komust á. Aðalreglunni, þeirri að dómgengi dómstóla fari eftir varnarþingi stefnds, er haldið í 1. málsgr. Hinsvegar er jafnframt farið fram á það, að hjúskaparmál megi höfða hjer, þó að stefndur eigi hjer ekki heima. Gildir þetta fyrst og fremst þá er hjónin eiga að hafa átt hjer síðastan sameiginlegan fæðingarjett og í annan stað, þó svo hafi eigi verið, hafi bæði hjónin átt hjer heima áður en mál var höfðað, en stefndi yfirgefið sækjanda eða skift um heimilisfang eftir að skilnaðarástæða var til.

Með því að ólíkar reglur gilda hjer um í sumum löndum, er það lagt til, að breyta megi hjer lögmaeltum reglum með samningum, til þess að komast hjá árekstri milli þeirra og annara landa gagnstæðra reglna.

Um 87. gr

Næsta grein á undan gerir íslenskum dómstólum að fara með hjúskaparmál, þegar svo er ástatt, sem þar greinir. Hjer segir fyrir um, hver íslenskra dómstóla skuli fara með tiltekið mál. Aðalvarnarþingið er heimilisvarnarþingið, megi á annað borð sækja málið hjer. Eigi stefndur ekki heimilisvarnarþing hjer á landi eða sje ókunnugt um hann, á að höfða málið þar, er hjónin áttu síðast heima eða þar er sækjandi á heima. Loks er stjórnarráðinu falið að tiltaka varnarþing, megi sækja mál hjer samkvæmt næstu grein á undan, en bresti varnarþing. Sú heimild er nýmæli, er þykir verða að lögleiða, af því að dómstólum vorum er nú ætlað að geta látið hjúskaparmál til sín taka, jafnvel þó að hvorugur aðila eigi hjer varnarþing. Af því helgast, að 3. málsgr. er sett í frumvarp þetta og á þenna stað, enda þó að hún eigi í raun rjettri heima í varnarþingslöggjöfnni, en þar getur hennar eigi, enda þó að ráðgert sje í lögum nr. 62, 1917 um stefnufrest, að sækja megi mál gegn manni í útlöndum.

Um 88. gr.

Greinin hermir, hversu fara skuli með hjúskaparmál af hendi stjórnvalds til ógildingar samkvæmt 40. gr. Enda þó að það sje eigi sjálfgefið, að refsing verði lögð á annað eða bæði hjóna, þó að hjónabandi þeirra verði slitið vegna blóðskammar eða tvíkvænis, þá mundi það þó að jafnaði fylgjast að, enda á almannavaldinu að vera það skylt samkvæmt 40. gr. að hefjast handa um ógilding slikra hjónabanda. Er því svo ákveðið í 1. málsgr., að slíkt ógildingarmál skuli fara með sem sakamál, með þeirri viðbót þó í 2. málsgr., að stjórnarráðið geti látið fresta málssókn út af 15. gr. (tvíkvæni), megi búast við bráðlegum slitum fyrra hjónabands, svo sem vegna dauða eldri maka.

Enda þó að hjúskapur skifti almenning miklu, tekur hann þó vitanlega nánast til aðila. Er því svo fyrirmælt í 3. málsgr., að hjúskaparmál skuli, að öðru leyti en nú var getið, sækja sem einkamál, en þó skirskotað, hagsmunum almennings þar að lútandi til tryggingar, til jafnframt lögmaeltra, eftirfarandi afbrigða. Um þau ræða næstu greinir (89.—99. gr.).

Um 89. gr.

Eitt afbrigða er það, að dómari leitar um sættir með hjónunum en eigi sáttanefnd, svo sem í venjulegum einkamálum. Dómari talinn líklegri til að leiðbeina aðilum vel um skilnaðarkjör. Af því að hjónabandið er í margra augum að nokkru leyti kristilegs eðlis, þykir þó rjett að heimila aðilum, sje báðir á eitt sáttir, að leita umleitunar prests, en samt sem áður á þó dómari að leita undirtekta aðila um lögfylgjur skilnaðar þær, er ræðir um í 74.—76. gr., framfærslu annars á hinu og forráð og framfærslu barna af hendi hvors um sig.

Um 90. gr.

Meðfram af sömu ástæðu, hagsmunum almennings af hjónabandi, þykir rjett að heimila dómara að setja hvort heldur öðrum aðila eða báðum málsvara. Mundi það sjerstaklega gert, er stefndur sækti eigi dómping. Ekki gerlegt, að láta útivist hans varða hjúskaparslitum fremur en hitt, að hjúskapur falli niður með sátt aðila, enda eigi svo að nógildum lögum.

Um 91. gr.

Að nógildum lögum má að eins heimta skýrslu sækjanda í brotthlaups-málum. Hjer er farið fram á að heimila hana í öllum málum og jafnframt að heimila skýrsluheimtu af stefndum. Þó er ætlast til, að því að eins megi kalla stefndan úr nágrannahjaraði, að hann eigi ekki lengri leið á þingstað en innan-hjaraðsmaður gæti átt hana lengsta. Afleiðing af vangæslu stefnds á skyldu þessari er þó eigi látin varða því, að skýrsla sækjanda sje talin rjett, svo sem mundi í venjulegum einkamálum, heldur getur neitun eða undanfærsla stefnds að eins komið til greina sem sönnunargagn á móti honum.

Um 92. gr.

Í samræmi við ástæðuna til þess að undanfærsla stefnds kemur að eins til greina sem sönnunargagn, er ætlast til að sama gildi um beinar játningar hans. Þær verða aldrei látnar ráða úrslitum máls af því að sá er eða má teljast vilji stefnds, svo sem í venjulegum einkamálum, en koma að eins til greina sem sönnun fyrir sannindum framfluttra málavaxta. Sama gildir um útivist stefnds, þögn og óákveðnar yfirlýsingar.

Um 93. gr.

sem ekki er í N. fr. nje í S. l. gegnir eigi ósvipuðu máli um ástæðuna til greinarákvæðanna á undan. Ástæðan til afbrigða beggja greina frá algengum einkamálsreglum er sú, að hjer varðar almennung eigi alllitlu, að sannleikurinn komi fram. Því er í 1. málsgr. slakað til á kröfunni um tímabæra framsetningu krafna og málsástæðna.

Á hinn bóginn er hert á kröfunni um áhrif gengins dóms (res judicata), þar sem eigi verður síðar höfðað mál út af ástæðum, sem hefði mátt hreyfa en var eigi hreyft og jafnvel eigi, þó að annars eigi að krefjast nú en áður var krafist.

Um 94. gr.

Aðilaciður er litt ábyggilegt sönnunargagn, en verður þó að teljast eðlileg afleiðing af ákvæðum 91. gr. Vantar í N. fr. og S. l.

Um 95. gr.

Ætlast er til að geðveikralæknis sje leitað þar sem til hans næst, en ella annars læknis, enda heilbrigðisvottorð algengs læknis látið nægja í 4. lið 19. gr.

Um 96. gr.

Eftir N. fr. (§ 75) á rjettarhald í hjúskaparmálum að fara fram fyrir luktum dyrum. Í S. l. (6. gr. 7. kap.) líkt og 1. málsgrein. Eðlilegt að jafnvíðkvæm mál og hjúskaparmál oft eru komist eigi út í almenning sist án samþykkis aðila.

Um 97. gr.

Að núgildum lögum (16. gr. tsk. 15. ágúst 1832) á dómarrinn að láta birta hjeradsdóm í einkamálum fyrir báðum aðilum. Í þess stað kemur nú kall þeirra með málsvara eða eflir atvikum málsvara eins til dómsuppsagnar.

Um 98. gr.

Áfrýjunarfresturinn er lengdur um þriðjung frá því, sem er í D. fr. og nokkuð breytt til frá því, sem hjer er samkvæmt tsk. 21. desember 1831, IV. Yfirdómur gerður að lokadómi líkt og í lögræðislögunum frá 1917. Uppreisnarleyfi mjög þrengt frá því, sem nú er af sömu ástæðu og nefnd er í athugasemd um 39. gr., 3. málsg. nokkuð breytt frá því, sem nú er niðurlag 1 gr. tsk. 1831, IV. meðal annars vegna íhlutunarrjettar stjórnarráðs.

Um 99. gr.

Enda þó að hjúskaparmál geti skift eigi litlu máli fyrir þriðja mann, sjerstaklega erfingja annars eða beggja hjóna, þá varða slík mál þó aðallega hjónin sjálf. Því er horfið að því ráði hjer, að girða fyrir málssókn og áframhald máls eftir dauða annars, enda erfingjum heimilað í 48. gr. að gæta fjárhagsmuna sinna samkvæmt 44. gr.

Um 100. gr.

Fresturinn í niðurlagi 2. málsg. er lengdur um 2 vikur frá því sem er í D. fr. (97. gr.) en stytur um 6 vikur frá því sem nú er í lögum (tsk. 19. ágúst 1735, 10. gr., kbr. 19. desember 1749 og 68. gr. hegningarlaganna).

Um 101. gr.

Greinin er nýmæli. Að núgildum lögum hefir kona eigi aðrar varnir gegn rangri meðferð bónda sins á fjelagsbúinu, að sleptri lögræðissviftingu, en þær, sem felast í V. þætti laga nr. 3 frá 12. janúar 1900, og svo þær, sem skiftalögin hafa um meðferð fjelagsbús meðan á skiftum stendur, en þær reglur ná eigi til aðstæðna samkvæmt 1. málsg. Er sjerstaklega 2. málsg. greinarinnar mikilvægt varnarákvæði.

3. málsgr. er og nýmæli, þar sem hún löghelgar nokkurs konar tíma- bundinn borð- og sængurskilnað og heimilar jafnfram að gera bónda að leggja jafnlengi meðlag með konu og barni. Lík ákvæði og hjer greinir eru í S. l. (12. gr. 7. kap.), en verður þar beitt gegn hvoru hjónanna sem er. Aftur á móti eigi í N. fr.

Um IX. kafla.

Í kafla þessum er 102., 103. og 110. gr. algeng ákvæði en hinar greinirnar 104.—109. eru bráðabirgðarákvæði, sett til þess að draga úr því misrjetti og ójöfnum, sem ella mundu koma fram er breyttum lögum, nýjum lögum og gömlum, lendir saman, af því að önnur lög giltu, þá er atburðurinn, sem deilt er um, varð til, en þau, er gilda, þá er dæma á um lögfylgjur atburðarins.

Frumvarpsgreinirnar eru yfirleitt samhljóða tilsvarendi frumvarpsgreinum í D. fr., greinunum 99—108. Þó er 99. gr. D. fr. um að konungur ákveði hverju háyfirvaldi af fleirum beri vald það, er frumvarpið fær háyfirvöldum, feld niður, þar eð ætlast er til að stjórnarráðið fari hjer á landi með það vald, sem konungi og háyfirvöldum er ætlað í Danmörku, sbr. athugasemd um 6. gr.

Um 102. gr.

Það er auðvitað mál, að erindrekar framandi þjóða hjer á landi verða að vígja útlendinga sína eftir sjerreglum lands síns, sje þeim játað vigslurjetti hjer. Á hinn bóginn þykir heldur eigi rjett að binda hjónavígslu Íslendinga í útlöndum við ef til vill þar lítt framkvæmanlegar lýsingar- og vígslureglur. Því eru fulltrúar landsins í útlöndum leystir undan að fylgja reglum 3. og 4. kap., en ætlast til að þar um verði á sinnm tíma settar reglur með tilskipun.

Um 104. gr.

1. málsgr. á að lýsa því, að lögskilinn maður og kona geti gifst aftur leyfislaust eftir gildistöku laganna, þótt leyfi hefði þurft eftir eldri lögum. Hafi lögskilin kona fengið giftingarleyfi fyrir daga laganna, kemur 16. gr., sem að nokkru leyti fer með nýmæli, ekki til framkvæmda gegn henni.

Um 105. gr.

Hjer er miðað við 3 mánuði en eigi 12 vikur, af því að það er lengri fresturinn, sá er 6. gr. ts. 1824 ákveður milli lýsingar og kirkjulegrar vígslu, sbr. athugasemd um 31. gr.

Niðurlag greinarinnar um gæslu vígsluskilyrða áður en vígsla fer fram, er sjálfgefið, þar sem vígsla á sjer stað hjer eftir gildistöku laganna, sem áskilja að nokkru leyti önnur vígsluskilyrði en nú eru lögmælt.

Um 106. gr.

Greinin þarf naumast skýringar.

Um 107. gr.

61. gr. frumvarps þessa mundi leiða til þess, að áður borð- og sængur-

skilin hjón mundu geta fengið lögskilnað eftir 2 ár, í stað þess að biðtíminn er nú venjulega 3 ár, og að lögskilnaðarkjörin gætu ef til vill orðið nokkuð á annan veg en þau mundu hafa orðið eftir áðurgildum lögum. Fyrri atriðið virðist öldungis óisjárvert. Og að því er seinna atriðið snertir, þá mundu lögskilnaðarkjörin trauðla verða önnur en borð- og sængurskilnaðarkjörin, nema þá því að eins að hjónin hefðu eigi orðið sammála um skilnaðarkjör, enda úrskurðarvaldinu þá innan handar að taka fullkomið tillit til þess ástands, er átti sjer stað fyrir daga laganna.

Um 108. gr.

Nokkurnveginn sjálfsgöð ákvæði.

Um 109. gr.

Út af niðurlagsorðunum, sem í fljótu bragði kunna að sýnast allisjárverð, athugast, að það gerir yfirleitt eigi mikinn mun, hvort farið væri hjer eftir eldri reglum eða ákvæðum frumvarpsins, með því að hjer að lútandi eldri og yngri reglur eru yfirleitt mjög líkar. En aðra hvora regluna varð að nota, og þá sennilega fremur nýju regluna, enda mundi eldri skilnaðarástæða að jafnaði einnig hafa átt sjer lengri eða skemmri aldur undir nýju lögunum.

Um 110. gr.

Mægðir utan hjónabands verða eigi frammar vígslumeinbugir. Þykir því rjett að ógilda 164. gr. hegningarlaganna, eða refsingu fyrir utanhjónabandssamfarir þar um ræddra manna. Jafnframt er þess getið, að 2. liður 3. gr. tsk. 1824 og 62. gr. fátækralaganna eru eigi ógilt hjer, þar eð fyrri ákvæðið er ógilt með lögum nr. 30, 1917 en síðara með lögum nr. 31 frá sama ári, og nú þótt nefnd lög frá 1917 sjeu ógilt hjer, þá rísa hin fyrnefndu eigi upp fyrir það, fremur en drepinn maður mundi rísa upp af því að banamaður hans fjelli frá.